

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”Det är inte så jävla lätt att laga mat på gatan!”

En kvalitativ studie om möjligheten att ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatuppsats

2012-04-23

Författare: Jennie Stenström Heidengård och Josefin Appelgren

Handledare: Nils Hammarén

Abstract

Titel ”Det är inte så jävla lätt att laga mat på gatan!” – En kvalitativ studie om möjligheten att ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja

Författare Jennie Stenström Heidengård och Josefin Appelgren

Nyckelord Ta tillvara på mat, fattigdom, frivilligorganisation, socialt företag, friganism

Uppsatsen är en kvalitativ studie där vi undersökt möjligheten att till förmån för individer med ekonomiska problem, ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja. Inspiration till studien fick vi genom fenomenet dumpstring som innebär att friganer aktivt protesterar mot överflödssamhället, bland annat genom att ta slängd mat ur livsmedelsbutikers containrar. Fokus i uppsatsen var att undersöka hur några av Göteborgs livsmedelsbutiker, frivilligorganisationer samt hur ett socialt företag ser på möjligheten, hur de tänker kring realiserande och genomförande samt vilken betydelse deras samarbete har för de individer som får tillgång på mat via frivilligorganisationer. Resultatet visade att alla respondenter var positiva till det samarbete som redan bedrivs och de hänvisade till de fördelar som gynnar både livsmedelsbutiker, miljön och den enskilde individen. De resonerar bland annat om att det idag slängs fullt brukbara livsmedel samtidigt som det finns individer i Sverige som inte har något annat alternativ än att gå till frivilligorganisationers verksamheter för att få mat. Detta är ett samhällsproblem som i ett välfärdssamhälle måste uppmärksammas och i uppsatsen problematiserade vi vem det är som har det egentliga ansvaret för dessa individer och deras behov av mat för dagen.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	5
1.1 Inledning och bakgrund	5
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Avgränsningar och förtydliganden	8
1.5 Förförståelse	10
1.6 Ordförklaringar	10
2. Tidigare forskning	13
2.1 Vem tar ansvaret för de hemlösa?	13
2.2 Socialt företagande	15
2.3 Friganism	16
3. Teoretisk referensram	18
3.1 Livsvärld och system	18
3.2 Social mobilisering	19
3.3 Altruism och egoism	21
4. Metod	23
4.1 Kvalitativ metod	23
4.2 Urval	23
4.3 Metodologiskt angreppssätt	25
4.4 Tillförlitlighet och äkthet	25
4.5 Etiska överväganden	28
4.6 Analysmetod	29
5. Resultat och analys	31
5.1 Drivkrafter bakom samarbetet	31
5.1.1 Medmännisklighet	31
5.1.2 Vinst och effekter	36
5.2 Realisering och genomförande	38
5.2.1 Samhälle	38
5.2.2 Samarbete	42
5.3 Betydelse för individen	46
6. Slutdiskussion	50
7. Referenser	55
8. Bilagor	57

Förord

Vi skulle vilja tacka våra informanter från livsmedelsbutiker, frivilligorganisationer, företaget och de individer som vi fått kontakt med via frivilligorganisationerna. Utan er hade vår uppsats aldrig blivit av. Tack för att ni ville dela med er av era tankar och erfarenheter!

Vi vill också tacka vår fantastiska handledare Nils Hammarén som följt oss genom hela uppsatsen och engagerat sig i vår studie!

Jennie & Josefine

1 Introduktion

1.1 Inledning och bakgrund

Vi har valt att skriva om vilka möjligheter det finns att till förmån för individer med ekonomiska problem, ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja. Det som inspirerade oss till ämnesvalet var dels dumpstring och dels vårt egna engagemang för de individer med bristande resurser som står utanför samhället.

Dumpstring är ett uttryck som idag är frekvent förekommande i media och olika debatter. Friganen är den person som står i centrum för debatten genom att dumpstra, eller ta, fullt ätbar mat som livsmedelsbutiker slängt. I en förintervju med en frigan beskriver hon att de personer som hon möter i detta sammanhang kan ha olika intentioner med att dumpstra. En av anledningarna som hon beskriver är att man ifrågasätter det konsumtionssystem som råder idag då det slängs alldeles för mycket mat. Detta ser hon även ur en miljöaspekt och säger att det är ett system som inte är hållbart i längden. Hon menar att det inte är något fel på maten och att den enda skillnaden är att matvaran innan låg på hyllan i butiken, men när hon dumpstrar ligger den i en container. Vår informant tycker sig se ett mönster hos de individer som hon möter när hon containerdyker. Hon säger att de antingen dumpstrar med hänsyn till miljön eller av ekonomiska skäl då de inte har råd med mat och berättar att hon har mött många studenter och personer med invandrarbakgrund. Informanten säger att hon själv dumpstrar med anledning av båda aspekterna men framförallt med syfte att vara rebellisk mot konsumtionssystemet.

En del dumpstrare väjer att sprida sitt budskap på internet. I Sverige finns bland annat bloggen *frigan.se – våga lev på överflödet* som är en gemensam blogg för friganer där de kan uttrycka åsikter och dela med sig av erfarenheter (frigan.wordpress.com, 2012). Det finns även mer aktiva rörelser som exempelvis *Bröd och Frihet* i Halmstad och Malmö. På sin hemsida beskriver de sig som en motståndsrörelse mot kapitalismen och det rådande samhällssystemet. De utnyttjar överflödet av slängd mat genom att laga och servera dumpstrad mat på deras eget café och ute på stan till likasinnade, förbipasserande och hemlösa (brodochfrihet.wordpress.com, 2012). En liknande rörelse finns i USA och kallar sig *Food Not Bombs* som även de tar tillvara på överflödet och serverar mat till hemlösa. Den sistnämnda är en rörelse som vill sprida sitt budskap över världen och har bland annat släppt en handbok som vägledning åt andra som vill skapa en liknande organisation (McHenry, 2012). Att dessa organisationer och rörelser finns tyder på att det finns ett behov och intresse

av att ta tillvara på den mat som slängs, vilket vi anser gör det till ett aktuellt och intressant ämne att undersöka.

Vi kommer i vår uppsats lägga mest fokus på individ och organisation men vi kommer också belysa uppsatsens resultat ur ett miljöperspektiv, då det finns en del miljövinster med att till förmån för individer med ekonomiska problem, ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja. En miljövinster är att man genom att ta tillvara på maten som skulle ha slängts undviker kostnader för transporten till soptippen och samtidigt är man med och minskar resursslöseriet. Federico (2005) har en global aspekt på jordbruk och dess resurser som förser människor världen över med mat, kläder och värme. Han skriver att det krävs att vi utvecklar vårt sätt att producera mat på och att detta måste ske med liten eller ingen påverkan på miljön. Federico menar att människor i världen idag har större tillgång till mat än förr och att varje individ i teorin har tillgång till 2 800 kalorier per dag, vilket skulle vara tillräckligt för att täcka en individs dagsbehov. Problematiken som han beskriver är att resurserna är snedfördelade och konsekvensen av detta är att 10-15 procent av jordens befolkning, det vill säga 800 miljoner, lider av undernäring trots att resurserna finns (Federico, 2005).

De individer som idag i Sverige skulle behöva en mer jämlik fördelning av mat är grupper som hemlösa, papperslösa och andra individer med ekonomiska problem. En indikator på att en individ har ekonomiska problem är att han eller hon under det senaste året har haft svårt att klara löpande utgifter som mat, hyra och räkningar. Det är också denna definition på individer med ekonomiska problem som vi kommer att utgå från och använda oss av i vår uppsats. Enligt denna definition på fattigdom hade 19 % av Sveriges befolkning mellan 18-75 år ekonomiska problem år 2005/2006 (Jonsson et al., 2010). I uppsatsen kommer vi även att fokusera på de individer som är hemlösa och papperslösa. Kristina Mattson (2008) har skrivit en bok om papperslösa där hon har intervjuat ett flertal papperslösa om hur deras livssituation ser ut. Genomgående beskrivningar som författaren gör är att dessa personer söker sig till svarta marknaden för arbete där de kan få en lön på några hundralappar i månaden, vilket inte är tillräckligt för ett drägligt liv med mat för dagen (Mattsson, 2008). Cecilia Löfstrand (2005) skriver i sin avhandling om att frivilligorganisationerna i Göteborg och Göteborgs kommun har olika diskurser om hur man ser på individer som lever som hemlösa. Hon skriver att kommunen talade om hemlöshetsproblemet som ett resultat av individens egna "sociala misslyckanden", medan frivilligorganisationerna argumenterar för att det istället är ett politiskt misslyckande.

Enligt Socialstyrelsen rapport om hemlöshetens omfattning och karaktär finns det i Sverige 34 000 hemlösa (socialstyrelsen.se¹, 2011). Det finns även mellan 10 000-50 000

papperslösa i dagens Sverige (Envall et al., 2010). För dessa grupper är mat för dagen ingen självklarhet.

1.2 Problemformulering

Enligt en statistisk kartläggning från 2011 gjord av Svenska Miljöemissionsdata¹, slänger livsmedelsbutiker i Sverige cirka 39 000 ton matavfall per år (Dunsö et al., 2011). I en radiointervju gjord av Olofsson och Sjödel (2009) för P3 nyheter säger en butikschef för en livsmedelsbutik att varorna slängs för att konsumenterna inte är intresserade av att köpa livsmedel med kort utgångsdatum eller med skönhetsfläckar: ”Vi gör ju ingenting annat än vad konsumenterna vill”. Svensk dagligvaruhandel säger i samma intervju att det inte är något alternativ att ge bort maten till välgörande ändamål då konsekvensen skulle bli att det uppstår en andrahandsmarknad och att handlaren inte vill ta den risken med sitt varumärke (Olofsson och Sjödel, 2009).

Samtidigt finns det ett mål i Sverige, beskrivet av Svenska Miljöemissionsdata, där syftet är att minska mängden matavfall som slängs och där de hänvisar bland annat till en rättvisediskussion. Den diskussionen handlar om att vi slänger mycket mat då det samtidigt finns individer i fattigare länder som står utan mat för dagen (Dunsö et al., 2011). Den här diskussionen anser vi även är relevant för hur det ser ut i Sverige idag, att alla inte har mat på bordet. Och då tänker vi i första hand på utsatta grupper som hemlösa, papperslösa och andra grupper med ekonomiska problem.

Runtom i världen idag finns, som nämns i *Inledning och bakgrund*, olika rörelser som engagerar sig genom att dumpstra och utnyttja den mat som slängs. De använder maten i eget syfte men också genom att laga mat och dela ut till hemlösa och andra individer. Detta engagemang grundar sig både i en miljöaspekt och i ett politiskt ställningstagande mot konsumtionssamhället. Det sker dock oftast i okontrollerade och oorganiserade former utan kommunalt eller statligt stöd eller godkännande. Att detta kan resultera i problematik påvisas i en artikel i The Guardian skriven av Amy Goodman. Hon beskriver hur en aktion i Florida utförd av gruppen *Food not Bombs* resulterade i att aktivisterna blev arresterade när de delade ut gratis mat (Goodman, 2011). I Göteborg finns det dock ett exempel på ett företag som organiserat arbetar med att ta tillvara på mat som restauranger och livsmedelsbutiker inte kan

¹ Svenska Miljöemissionsdata (SMED) är en samverkan mellan IVL Svenska miljöinstitutet, Statistiska centralbyrån (SCB), Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI). Deras syfte är att långsiktigt samla och utveckla den svenska kompetensen kopplat till åtgärdsarbete. Detta gäller bland annat för Naturvårdsverkets då de har ett behov av expertstöd med avseende på utsläpp och avfall.

sälja. Företaget har startat ett samarbete mellan olika frivilligorganisationer, restauranger och livsmedelsbutiker och ser på så vis till att individer som inte har ekonomiska möjligheter att köpa egen mat ändå kan tillgodose det behovet.²

Mycket av den information som finns tillgänglig om hur rörelser tar tillvara på mat kommer från dem som dumpstrar genom deras bloggar och i tidningsartiklar där de intervjuats. Vi vill vidga perspektivet genom att i vår uppsats undersöka möjligheterna att på annan väg ta tillvara på livsmedel.

1.3 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att undersöka och beskriva hur olika aktörer³ resonerar kring vilka möjligheter det finns att till förmån för individer med ekonomiska problem, ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja. Detta resulterar i följande frågeställningar:

1. Hur ser några av Göteborgs livsmedelsbutiker samt några som jobbar inom frivilligorganisationer och ett socialt företag på möjligheten att till förmån för individer med ekonomiska problem, ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja.
– Hur tänker de som jobbar inom livsmedelsbutikerna, frivilligorganisationerna och det sociala företaget om hur detta realiserar och genomförs, samt hur ansvarsfördelningen ser ut?
2. Vilken betydelse har det för en individ med ekonomiska problem att via frivilligorganisationer få ta emot mat som livsmedelsbutiker skänker?

1.4 Avgränsningar och förtydliganden

Det syfte och de frågeställningar som vi har formulerat ramar in det uppsatsen kommer att handla om och det vi som författare vill undersöka. De syftar först och främst till att undersöka möjligheten till samarbete mellan livsmedelsbutik och organisation och hur ett sådant samarbete skulle gynna och påverka ekonomiskt utsatta individer.

När vi valde att kategorisera vår grupp av utsatta individer valde vi att definiera dem som individer med ekonomiska problem i enlighet med Social rapports definition på fattigdom (Jonsson et al., 2010). Vi valde denna definition, framför definitionen absolut fattigdom, då den innefattar de individer som vi intervjuar och som frivilligorganisationerna arbetar med.

² Då vi har intervjuat företagets entreprenör och använder det materialet i vår uppsats kan vi med hänsyn till etiska riktlinjer inte nämna företaget vid namn, men i uppsatsen kommer vi att kalla det för ett socialt företag.

³ Med aktörer avser vi livsmedelsbutiker, frivilligorganisationer, individer och ett socialt företag.

Här gör vi alltså en avgränsning gällande vilka individer vi avser att livsmedelsbutiker och frivilligorganisationer kan hjälpa. När det gäller gruppen av individer med ekonomiska problem så har vi valt att fokusera på papperslösa och hemlösa. De informanter som arbetar inom frivilligorganisationer har berättat att de hjälper ekonomiskt utsatta familjer på olika sätt, men vi har valt att inte intervjua någon familj eftersom vi inte har haft tid och möjlighet till detta inom ramen för vår uppsats. Vi har även valt bort studenter trots att det finns många inom denna grupp som har ekonomiska problem, anledningen till detta är att det inte finns någon frivilligorganisation i Göteborg som riktat in sig på att hjälpa denna grupp. Därför såg vi ingen möjlighet till att de skulle kunna dra nytta av ett samarbete där butik och organisation tar tillvara på mat som inte kan säljas. De individer vi har valt att intervjua hör till grupper som frivilligorganisationer arbetar med och därför kan hjälpa och eventuellt bistå med mat.

Verksamheter och företag som hanterar mat finns det gott om, men vi har valt att avgränsa oss till livsmedelsbutiker även om det finns andra typer av företag som tvingas slänga brukbar mat. Att vi valde att rikta in oss på livsmedelsbutiker beror dels på att det är därifrån som friganer får sin mat och dels för att vi insåg att hanteringen av exempelvis varm restaurangmat skulle komplicera samarbetet genom att det finns livsmedelslagar som styr hur denna mat ska hanteras (slv.se, 2012). Det finns i vår undersökning informanter som berättar om andra samarbeten än med livsmedelsbutiker och vi har då ändå valt att nämna dessa i vårt resultat.

I frågeställningen skriver vi att vi vill ta reda på hur några organisationer ser på möjligheten att till förmån för individer med ekonomiska problem, ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja. Vi har då valt att intervjua tre frivilligorganisationer och ett socialt företag som arbetar med att samla in mat som butiker och företag inte kan sälja och dela ut den till olika frivilligorganisationer i Göteborg. Vi har även valt avgränsningen Göteborg, detta med anledning av att det annars hade kunnat bli en ostrukturerad uppsats om vi hade intervjuat butiker och organisationer runt om i landet, vi hade inte heller haft den tid som skulle krävas. Dessutom är vi intresserade av att se hur butiker och organisationer ser på möjligheten att samarbeta, och ett samarbete mellan en butik och organisation från olika städer hade troligtvis komplicerat denna möjlighet. Ett samarbete inom en och samma stad tror vi är lättare att kommentera och visualisera i en intervjusituation.

Under uppsatsprocessen har det också uppkommit många sidospår, som vi tidigt insåg att vi inte har haft tid eller utrymme till att följa upp. Bland annat skulle det vara intressant att intervjua de friganer som dumpstrar och sedan delar ut maten gratis till människor (brodochfrihet.wordpress.com, 2012), i syfte att undersöka deras förhållningssätt och vad som

motiverar deras aktioner. Det hade även varit intressant att göra en kartläggning över alla de organisationer och verksamheter som idag tar emot mat från matvarubutiker och även här inkludera andra verksamheter som tillhandahåller livsmedel, som exempelvis caféer, bagerier och liknande. Detta är dock någonting som vi anser kan vara intressant att forska vidare på.

1.5 Förförståelse

Intresset för vårt uppsatsämne har uppkommit dels genom att vi i olika sammanhang har mött och känner till personer som dumpstrar och dels för att vi båda tycker att det är ett oerhört slöseri att slänga livsmedel som är brukbara. Vi hade från början en tanke om att den här typen av samarbete är något positivt. Vi tror att om man är medveten om sina föreställningar och inställningar till ett ämne så är det även lättare att vara objektiv, vilket vi hela tiden strävat efter att vara. Exempelvis har vi under uppsatsskrivandet ifrågasatt vår föreställning genom att försöka se vårt undersökningsområde ur olika perspektiv och under intervjusituationerna har vi strävat efter att vara objektiva genom att inte lägga in våra egna värderingar och åsikter i respondenternas svar. Trots att vi både har ett intresse för friganism hade vi båda lite kunskap om fenomenet och valde därför att i början av uppsatsskrivandet göra en intervju med en frigan, för att få en bild av fenomenet och inblick i varför man väljer att dumpstra. Delar av det vi fick fram under intervjun finns beskrivet i uppsatsens *Inledning och bakgrund* med anledning av att vi ville dela med oss av den förkunskap vi tillgodosett oss.

1.6 Ordförklaringar

Frivilligorganisation - Enligt volontärbyrå.se är en frivilligorganisation en organisation som är idéburen och inte vinstdrivande. Bland annat räknas stiftelser, trossamfund och ideella föreningar till denna typ av organisation. Organisation ska aktivt bedrivas med hjälp av volontärer, men en större frivilligorganisation har ofta anställd personal med huvudsakligt syfte att ge volontärerna stöd och service (volontärbyrå.se).

Hemlös - Socialstyrelsens definition av hemlöshet är relativt bred och avser olika hemlöshetssituationer som individer kan vara i under en längre eller kortare period. De olika situationerna som delas in i 5 situationer grundas på personens nuvarande bostadssituation. Situation 1 innebär att personen är hänvisad till akutboenden, härbärgen, jourboenden eller är uteliggare. År 2005 befann sig 3 600 personer i situation 1 och år 2011 hade siffran stigit till 4 500 personer (socialstyrelsen.se²).

Papperslös - Mattsson (2008) skriver i sin bok om papperslösa att det är personer som vistas i Sverige utan arbetstillstånd eller uppehållstillstånd, de är med andra ord i Sverige utan myndigheternas godkännande. Hon skriver att man inte vet hur många papperslösa som lever i Sverige idag och att de är osynliga för de allra flesta även om de lever runtom oss. Trots att det är olagligt att anställa en person utan arbetstillstånd är det många papperslösa som arbetar, detta för att kunna överleva här i Sverige. De jobb de får är ofta tunga vilket kan leda till förslitningsskador, andra vanliga sjukdomstillstånd är magsår och stress. Sjukvården i Sverige står inte öppen för personer utan papper men i de tre största städerna finns det dock mottagningar för papperslösa (Mattsson, 2008).

Dumpstring - Enligt Pentina och Amos (2010) är en frigan en person som lever enligt friganism som är en filosofi som kombinerar veganism med konceptet att tillgångar såsom mat och kläder ska vara gratis eller något som alla ska dela på. På frigan.info uttrycks en önskan om samhälle bortanför konsumtion och jakt på materiell lycka. Man är kritisk till hur dagens samhälle ser ut och man kämpar för att minska matsvinnet genom att exempelvis själva dumpstra det vill säga leta i containrar efter mat (frigan.info).

Konsumtionssamhället - Ett konsumtionssamhälle är ett samhälle som består av konsumenter, det vill säga personer som konsumerar. Enligt Bauman (1998) är innebörden av konsumtion att man använder saker, exempelvis äter dem, bär dem eller på andra sätt tillfredställer sina behov och begär. Annie Leonard, som är författare och driver en hemsida som förespråkar ett globalt hållbart samhälle och miljö. Hon säger att konsumtionen leder till att jordens resurser håller på att ta slut, de senaste tre decennier har vi förbrukat en tredjedel av jordens naturliga resurser (Story of Stuff, 2007). ”*In this system, if you don't own or buy a lot of stuff, you don't have value*” (Story of Stuff, 2007). Bauman skriver att en fattig person är en otillräcklig konsument i och med att personen i fråga inte kan fullgöra sina konsumtionsförpliktelser som följer med att leva i ett konsumtionssamhälle (Bauman, 1998).

Samarbete – I uppsatsen syftar begreppet till det samarbete som bedrivs av våra informanter från livsmedelsbutiker, det sociala företaget och frivilligorganisationer. De samarbetar kring att ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja, vilket innebär att de istället för att

slänga maten ser till att individer med ekonomiska problem kan dra nytta av den. Se *Resultat och analys* för en mer ingående beskrivning av hur informanternas samarbete ser ut idag.

2 Tidigare forskning

Till en början var det ganska svårt att veta vad vi skulle presentera som tidigare forskning då det tidigare inte har forskats på möjligheten att till förmån för individer med ekonomiska problem, ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja. Efter att ha genomfört intervjuerna satte vi oss därför ner och återigen läste igenom syfte, frågeställningar och problemformulering. Vår uppsats handlar om hur olika aktörer resonerar kring möjligheten att skänka mat till individer med ekonomiska problem. Vårt resultat visar att våra informanter har olika tankar om på vilket sätt det här skulle kunna se ut och hur det fungerar idag. Vi ville belysa vad det är som driver människor att stötta de som är utsatta i samhället samt ge en beskrivning av vem det är som har ansvaret för de hemlösa i samhället. Vi valde också att läsa in oss på tidigare forskning som handlar om frivilligorganisationer eftersom att det är just denna typ av organisation som står för matutdelningen till individer med ekonomiska problem. Då vi även kommer att intervjua en entreprenör för en vinstdrivande socialt företag som stöttar utsatta individer valde vi också att titta på forskning som handlar om socialt företagande och sociala entreprenörer. Vår uppsatsidé grundar sig i den friganrörelse som vi beskriver både i *Inledning och bakgrund* och i *Problemformulering* och vi finner det betydelsefullt att, inte bara genom bloggar och hemsidor, utan även genom tidigare forskning ge en djupare förståelse för den typen av organisation.

2.1 Vem tar ansvaret för de hemlösa?

Inom detta tema för tidigare forskning har vi valt att presentera Marie Nordfeldts (1999) studie om relationen mellan frivilliga organisationer och socialtjänst. Hon har bland annat undersökt hur det ser ut i Göteborg, vilket är av intresse för vår uppsats då vårt geografiska undersökningsområde också är Göteborg. Studien är utförd 1999 och trots att den är 13 år gammal anser vi att den är relevant, dels för att det inte finns några liknande nyare studier och dels för att vi kan jämföra hennes resultat med det material som vi samlat in från liknande intervjuer idag.

Nordfeldts (1999) studie handlar om hur förhållandet mellan den frivilliga respektive den offentliga sektorn har utvecklats under 1990-talet. Hon beskriver att det sociala problemet hemlöshet i slutet av 1980-talet ”återuppstod”. Enligt henne finns det olika faktorer som kan förklara varför hemlösheten återuppstått. En av de faktorer som hon nämner är att det har skett en avreglering av kommunernas ansvar för bostadsförsörjningen, bland annat genom att Bostadsförsörjningslagen upphörde. I och med detta försvann även kommunens lagstadgade

plikt att anordna avgiftsfri bostadsförmedling vid behov för att främja bostadsförsörjningen. Istället lade man ansvaret på den enskilda kommunen som då ska driva en bostadspolitik som är anpassad till de lokala behov som finns och bostadsförsörjningen garanteras genom frivillighet, samarbete och förtroende mellan skilda aktörer som kommun, bostadsföretag, fastighetsägare, kronofogden samt socialtjänsten. En annan faktor som Nordfeldt nämner är att de allmännyttiga bostadsföretagen förändrades till att bli mer affärsdrivande vilket har lett till ökade ekonomiska och sociala krav på de bostadssökande

Enligt Nordfeldt flyttades hemlöshetsfrågan in till den socialpolitiska sfären från att tidigare ha tillhört bostadspolitiken, detta skedde i början av 1990-talet. Hon skriver att kommunerna i och med detta fick ett större ansvar för de hemlösa. Att detta skedde beror enligt Nordfeldt på att man ansåg att andra sociala problem var överordnade bostadsproblemen. Hon skriver att frivilligorganisationernas primära tanke är att skapa sina verksamheter beroende på vilka behov av stöd- och hjälpinsatser som finns i samhället. Detta innebär i sin tur enligt Nordfeldt att de kan gå in och täcka de behov som kan uppkomma ifall den offentliga sektorn drar ned på sina resurser. Samtidigt vill inte frivilligorganisationerna att kommunen ska dra ner på sina åtaganden i och med att det finns en frivilligorganisation som utför arbetet. Frivilligorganisationerna betonar att man endast vill vara ett komplement (Nordfeldt, 1999).

Enligt studien som Nordfeldt gjorde finns en övergripande policy i Göteborg, som innebär att socialtjänsten ska utveckla samverkan med frivilligorganisationer. Ansvaret för att detta ska ske ligger på de olika stadsdelsförvaltningarna. Hon har studerat hur samarbetet mellan Göteborgs kommun och frivilligorganisationerna; *Frälsningsarmén*, *Göteborgs kyrkliga stadsmission*, *Räddningsmissionen*, *LP-Väst* och *Linnéahuset* ser ut. Samarbetet mellan Göteborgs stad och dessa organisationer innebär att organisationerna ingår i kommunens beställare- och utförarsystem. I studien framgår att politiker och tjänstemän i Göteborg är positiva till frivilligorganisationerna och relationen dem emellan beskrivs som nära och såvitt de kan se oförproblematisks. Detta samarbete har för frivilligorganisationerna inneburit vissa förändringar inom organisationen. Dels kan Nordfeldt se en trend mot ökad professionalisering och dels kan hon se att det skett en profilering mellan de olika frivilligorganisationerna. Det framgår av studien att det råder en viss tvekan om vilken inriktning man ska välja, om man ska fokusera på det område där man anser att samhället inte räcker till för att ta hand om de utslagna människorna, eller om fokus ska ligga på att upptäcka och påvisa nya behov och vara frågedrivande (Nordfeldt, 1999).

2.2 Socialt företagande

I forskningsrapporten *Perspektiv på förnyelse och entreprenörskap i offentlig verksamhet* medverkar bland annat författaren Palmås, en civilingenjör som tidigare forskat om företags roll och ansvar i samhället. I kapitlet *Socialt entreprenörskap: Ny sektor eller rebranding av ideellt arbete* beskriver han bland annat de sociala företagens bakgrund (Palmås, 2008).

Palmås gör en jämförelse mellan två olika typer av socialt företagande. Dels det som syftar till den frivilliga sektorn med ideella organisationer dels de organisationer som är vinstdrivande affärsverksamheter. Författaren menar att när man pratar om sociala entreprenörer är det viktigt att börja med att reda ut begreppet. De två sorterna av sociala företag är den angloamerikanska och den kontinentaleuropeiska. Det senare begreppet syftar enligt Palmås till föreningar, kooperativ eller stiftelser som inte har något vinstintresse i sin organisation utan allmännytta som den största drivkraften. Den angloamerikanska strömningen menar Palmås är företag som startas med syfte att minska social utslagning eller leverera rättvisa, men som samtidigt finansierar sin verksamhet genom att vara en vinstdrivande affärsverksamhet. Palmås skriver att den typen av sociala företag vill utveckla det tankesätt som redan befintliga ideella organisationer har då de genom att starta ekonomiskt stabila företag vill förändra världen. Han menar att man inom båda formerna av socialt företagande använder sig av begreppet social entreprenör för att beskriva den person som är ägare för ett vinstdrivande företag respektive den "eldsjäl" som arbetar inom en ideell organisation. Men han skriver också att det inte behöver vara helt oförenligt med varandra, då det kan finnas eldsjälar även inom vinstdrivande sociala företag (Palmås, 2008).

Palmås beskriver att det till största del är den kontinentaleuropeiska typen av sociala företag som är utbredd i Sverige. Detta kommer sig av den folkrörelsetradition som vi har i Sverige och författaren nämner som exempel historiska organisationer som arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och frikyrkorörelsen. Palmås menar att vi har en stark trend av mobilisering i Sverige och att det med anledning av detta inte är konstigt att det är just den kontinentaleuropeiska rörelsen som har brett ut sig. Men författaren är kritisk till denna form av socialt företagande. Han skriver att den är lovvärd men att den inte bidrar till en diskussion om den framtida ekonomins utveckling. Dessutom menar han att man genom den här definitionen tillför en för bred definition av begreppet social entreprenör och ställer sig frågan vem som inte är en social entreprenör om detta är en person som utför en samhällsförändrande handling.

Trots att den angloamerikanska är mindre utbredd i Sverige, så skriver Palmås att det är någonting som är under framväxt och att både forskare, politiker och media har börjat visa intresse för den formen av sociala företag. Den angloamerikanska formen av sociala företag skapar enligt författaren en brygga mellan å ena sidan företag samt näringsliv och å andra sidan politik samt aktivism genom att förena vinstdrivande företag och samhällsförändring.

Palmås beskriver även olika hinder som de sociala företagen kan möta, och nämner bland annat tillgång till finansiering, kunskapsluckor och bristande samhälleligt erkännande. Författaren menar att finansieringsproblemen handlar om att de antingen måste finansiera sina företag genom traditionella banklån eller genom bidragsfinansiering. Författaren skriver att ingen av dessa lösningar är optimala då den första kan tvinga företagare att tona ner sin tanke om samhällsförändring med anledning av att många banker är medvetna om att det är en instabil företagsamhet. Den senare lösningen kan hindra företagaren från att leva på sin affärsverksamhet då bidragsfinansierade företag sällan går med vinst. Palmås förespråkar istället något som kallas för sociala banker som är väl medvetna om företagens sociala syfte och de risker som det innebär att starta ett socialt företag och har med anledning av detta skräddarsytt finansiella lösningar. Syftet med alternativa finansiella lösningar som stöttar företag med socialt syfte är enligt författaren bland annat att minska den andelen av skattemedel som går till ideella organisationer.

2.3 Friganism

Nedan kommer vi att beskriva en tidigare studie som har gjorts om friganism. Då det inte finns några svenska studier har vi valt en studie från USA då vi har funnit den mest relevant i förhållande till vår uppsats. *The Freegan phenomenon: anti-consumption or consumer resistance* är skriven av Pentina och Amos (2010). Studien innefattar friganens identitetsskapande samt vilka olika anledningar det finns bakom fenomenet friganism. Författarna menar att det finns två olika typer av friganer, där den förstnämnda har en mer radikal identitet som genom sociala och politiska aktioner vill leva oberoende av ekonomiska faktorer och egenintresse. Enligt studien vill denna typ av friganer utveckla ett samhälle som är självförsörjande där man inte spenderar pengar utan istället återanvänder saker och som på så vis inte stödjer ett kapitalistiskt samhälle. Författarna beskriver att de genomför aktioner där de exempelvis bryter sig in i containrar och tar mat, som ett sätt att konfrontera det kapitalistiska samhället. Pentina och Amos redogör för den andra typen av friganer och skriver att de inte har en lika radikal identitet men är lika mycket emot det kapitalistiska

konsumtionssamhälle som de radikala friganerna. De konfronterar inte genom sociala och politiska aktioner, utan ser istället till att vara mer självförsörjande genom egna odlingar, återanvändning och genom att kontrollera sitt eget konsumtionsbeteende. Författarna menar att dessa friganer kan härledas till medelklassen, där denna slags ställningstagande till samhället blir en typ av kulturellt kapital som genom aktionerna indikerar på ett gott socialt ställningstagande. Författarna beskriver även att omvärlden ser på friganer och deras motståndsrörelse på olika sätt. Enligt författarna anser en del att friganer har en extrem ideologi och ett extremt tankesätt, och att de genom sina aktioner vill få uppmärksamhet och bli sedda som annorlunda. Andra menar att friganer och deras sätt att ta tillvara på miljön är nödvändig och ett sätt att ta ansvar för ett resursslöseri (Pentina & Amos, 2010).

3 Teoretisk referensram

Vi har i den teoretiska referensramen valt att beskriva Habermas begrepp *Livsvärld och system*. Vi har även valt teorier som handlar om *Social mobilisering* samt *Altruism och egoism*. Valen har vi gjort med anledning av att vår empiri visade att våra informanter i intervjuerna resonerade på både samhällsnivå, gruppnivå samt individnivå. *Livsvärld och system* förklarar vår empiri på en samhällsnivå, utifrån teorin om *Social mobilisering* får vi ett grupperspektiv på empirin och med teorin om *Altruism och egoism* kan vi förstå vår empiri på individnivå.

3.1 Livsvärld och system

Jürgen Habermas är en tysk sociolog och filosof, eller som Månson (2010) beskriver honom, en samhällstänkare med rötter i marxismen.

Månson (2010) beskriver Habermas teori om det moderna samhället som bland annat berör vilka villkor och styrmekanismer vi lever under i ett samhälle. Författaren skriver att det enligt teorin finns två olika samhällssfärer, den ena som Habermas kallar för livsvärld utifrån fenomenologin och den andra som han benämner som system utifrån Parsons strukturfunktionalistiska teori. Utifrån teorin beskriver Månson livsvärlden som det system där vi har våra sociala relationer och interagerar med familj, vänner och där vi arbetar. Den andra samhällssfären, systemet, har sitt ursprung i livssfären men har utvecklats och innefattar istället sakliga relationer på den ekonomiska marknaden eller i en myndighet och dessa relationer styrs av pengar och makt (Månson, 2010). Habermas menar att det moderna samhället och individen alltmer styrs av systemet och att denna samhällssfär därmed tar över livsvärlden. Månson skriver att om pengar och makt tar över som styrmekanismer i samhället är detta ett fenomen som enligt Habermas teori, hotar möjligheten till ett gott samhälle som istället kommer präglas av konsumism och individualism. Habermas menar att välfärdsstaten i och med detta har hamnat i stora svårigheter där det administrativ-byråkratiska systemet i allt större utsträckning tränger djupare in i människors vardagsliv (Månson, 2010).

Enligt Habermas teori har systemets övertagande också lett till att välfärdsstaten har byggt ut skyddsnät för socialt utsatta i samhället, och detta innebär att individen blir allt mer beroende av staten och myndigheter (Månson, 2010). Månson skriver att det i samband med detta, och som ett resultat av systemets intrång i livsvärlden, har växt fram sociala motståndsrörelser som vill förhindra systemets övertag på livsvärlden. Författaren skriver att Habermas kallar motståndsrörelsernas deltagare för dissidenter och att de utgör olika grupper

av alla olika typer av människor som miljöaktivister, troende och ateister, handikappade och arbetslösa, unga och gamla. Om systemet styrs av pengar och makt så använder sig motståndsrörelser istället av solidaritet som styrningsmekanism (Månson, 2010). Habermas menar att det i ett samhälle präglad av individualism är ännu viktigare att analysera samtidsproblemen. Enligt Habermas har de lösningar som samhället hittills försökt att göra handlat om att ytterligare utvidga det administrativa systemet, medan grundproblemet fortfarande ligger kvar i livsvärlden gällande brist på integration och socialisation. För att få ett gott samhälle är det utifrån Habermas teori viktigt att återerövra solidaritetens socialt integrerande funktion och utveckla den i riktning mot ett kritiskt och rationellt samtal. Med ett gott samhälle menar Habermas ett samhälle där man genom diskussioner tillsammans kan ta och utöva ansvar för gemensamma kollektiva och samhällsliga intressen (Månson, 2010).

3.2 Social mobilisering

Payne (2008) beskriver social mobilisering som ett samhällsinriktat arbete som riktar sig till resurssvaga områden eller utvecklingsländer och som står i relation med den industriella och ekonomiska utvecklingen. Det handlar i praktiken om att hjälpa människor att gå samman och tillsammans klargöra olika problem och frågor som finns för att sedan gemensamt agera för att åtgärda det. Han skriver också att organisationer som arbetar med självhjälp kan vara en sorts social mobilisering i och med att en sådan organisation bidrar till personlig utveckling (Payne, 2008).

Enligt Cecilia Heule (2011) kan man hitta en tidig form av social mobilisering i Jane Addams samhällsanalys. Jane Addams levde under slutet av 1800-talet och betraktas idag som en av pionjerna till socialt arbete. Heule citerar en av Addams texter; *The Subjective Necessity for Social Settlements* där Addams pekar på hur viktigt det är att skapa en ömsesidighet mellan de samhällsgrupper som har det sämre ställt och de som har det avsevärt bättre. Författaren åskådliggör strukturella problem som utesluter och stämplar vissa samhällsgrupper. Heule jämför denna beskrivning med det som vi idag kallar social exkludering (Heule, 2011). Payne (2008) nämner också social exkludering som ett viktigt begrepp inom social mobilisering och han talar även om social inkludering och att man med dessa två begrepp vill rikta in sig på hur man kan hjälpa missgynnade och stigmatiserade individer att få en viktigare och mer deltagande roll i samhället genom att tilldela dem olika möjligheter och resurser.

Heule (2011) förändrar Micheal Sheppards definition⁴ av socialt exkluderade grupper till att syfta till ett socialt arbete där man mobiliserar och inkluderar dessa grupper. Det man då kan ägna sig åt är:

- *angripa exkluderades fattigdom och de konsekvenser den leder till*
- *kämpa för exkluderades rättigheter som medborgare och*
- *försöka (åter)skapa fungerande sociala nätverk för dessa samhällsgrupper (Heule, 2011, s. 23)*

Med den första punkten syftar Heule till att man ska lägga kraft på att få exempelvis fattiga familjer att bli självförsörjande och ekonomiskt oberoende istället för att kontinuerligt ge bistånd som är livsuppehållande, exempelvis livsmedel. Denna typ av bistånd innebär att individen blir beroende av biståndsgivaren. För att förverkliga den andra punkten föreslår hon till exempel att man kan organisera olika typer av företräderskap där en individ i maktunderläge får hjälp att driva sina intressen i kontakten med olika myndigheter. Heule uttrycker att den tredje punkten kan införlivas av frivilligorganisationer och ungdomsverksamheter genom att de, i sin verksamhet, inkluderar människor som bor i socialt exkluderade bostadsområden.

Heule (2011) skriver också om vad som skapar utanförskap om menar att det är viktigt att till en början klargöra vad det är som skapar ett utanförskap. Hon beskriver samhälleliga strukturer och menar att det hela tiden förekommer gränsdragningar i samhället som inkluderar vissa individer. Hon exemplifierar genom problematiska gränsdragningar som handlar om att man exkluderar individer utifrån deras språkkunskaper och bostadsområde och menar att de som har en svag ekonomi som exempelvis papperslösa, missbrukare och psykiskt sjuka löper en ökad risk för att bli exkluderade i samhället. Hon skriver att en paradox i det sociala mobiliseringsarbetet är att man genom kategorisering av individer startar en exkluderingsprocess, då individen riskerar att befästa en identitet som missbrukare eller hemlös (Heule, 2011).

Payne (2008) skriver att idag, när man pratar om social mobilisering, finns fokus på frågor rörande bland annat arbetstillfällen och företagsamhet, fattigdom och hållbar

⁴ Micheal Sheppard är professor i socialt arbete vid Plymouths universitet. Hans definition lyder enligt Cecilia Heule:

- "De som lider av fattigdom, och en mångfald av relaterade konsekvenser som följer på detta
- De som fråntas sina fulla rättigheter som medborgare
- De vilkas sociala nätverk/band är skadade eller bristfälliga" (Heule, 2011) s.23

utveckling. Han nämner utvecklingen i Storbritannien där man på 1960- och 1970-talet försökt ta itu med storstadsslummen genom att använda sig av samhällsarbete i form av olika projekt. Några av dessa projekt blev lyckade och gjorde att vissa av dessa kollektiv, som man arbetade med, blev aktiva i sitt förhållningssätt. Payne skriver att staten där har fått upp ögonen för att involvera olika frivilligorganisationer och religiösa rörelser i olika projekt som bygger på grannskapsutveckling och att förbättra den lokala befolkningens förmågor. I en tidigare upplaga av Payne (2002) så finns också ett ekoperspektiv på social mobilisering. Han skriver att det synsättet handlar om att ha fokus på social planering. Det kan exempelvis innebära att man organiserar institutioner så att de respekterar de naturliga system som vi på jorden är beroende av och genom att ta tillvara på jordens resurser så stödjer man även samhällets ekonomi (Payne, 2002).

3.3 Altruism och egoism

Den amerikanska socialpsykologen Daniel Batson (1991) beskriver att begreppet altruism i stort handlar om varför vi genom bland annat medlidande och välgörenhet väljer att hjälpa medmänniskor istället för att vara egoistiska och bara tänka på oss själva. Författaren beskriver detta utifrån August Comte (1798-1857), som använde begreppen altruism och egoism som två motsatta egenskaper individen besitter. Enligt Batson så ansåg Comte att individen delvis motiveras av sitt eget välmående, sin egen vinning och egna fördelar i livet, det vill säga egoism, men även av att värna om andras välmående, altruism. Men författaren skriver att Comte också tänkte att individen som hjälper andra mår bra av det och på så sätt blir egoism en produkt av altruismen. En handling är alltid egoistisk om den drivs av längtan efter att förbättra vårt eget välmående. Det sistnämnda är en tanke som härstammar från hedonismen, och där meningarna bland filosofer och forskare går isär (Batson, 1991). Batson menar att både egoism och altruism är en drivkraft och huruvida det leder till handling och förändring är bundet till situationen. En handling kan vara motiverad av båda drivkrafterna, en av dem eller ingen av dem.

I ett av bokens kapitel fokuserar Batson på vad det är som triggar igång drivkraften altruism, det vill säga vad det är som får en individ att hjälpa en annan. Författaren förklarar detta i en trestegsmodell som han kallar för *The Empathy-Altruism Hypothesis*. Enligt modellen författaren beskriver, krävs det först och främst att vi ser fysisk eller psykisk ohälsa eller ett behov i någon form hos en utsatt individ. Detta resulterar enligt Batson i att vi blir upprörda, oroliga och det skapas en form av vi-känsla med den utsatta individen då vi

identifierar oss med den personens hjälpbehov och kan se den utsatta situationen ur deras perspektiv, vilket i sin tur genererar i en vilja att göra någonting åt situationen. Batson menar att det är känslan av empati som väcker den altruistiska motivationen att ge stöd och kommer också att skapa ett beteende hos den som ser en utsatt individ. Antingen kommer den motiverade individen att hjälpa, låta någon annan hjälpa eller fly ifrån situationen. Det krävs också, enligt Batson att fördelarna med att hjälpa en individ med ett hjälpbehov är större än nackdelarna, annars kommer den motiverade individen inte att ge någon hjälp (Batson, 1991).

4 Metod

4.1 Kvalitativ metod

Enligt Bryman (2011) är den kvalitativa metoden inriktad på ord medan den kvantitativa metoden är mer inriktad på siffror. Bryman beskriver även att förhållandet mellan praktik och teori ofta är induktivt i en kvalitativ metod, vilket innebär att teorin frambringas av det empiriska material som framkommer ur forskningen. Han nämner också att fokus ligger på att förstå informanternas tolkningar av den sociala verkligheten (Bryman, 2011). Det som Bryman skriver utmärker kvalitativ forskning stämmer väl överens med vår undersöknings syfte och frågeställningar. Vi vill undersöka hur livsmedelsbutiker, frivilligorganisationer samt individer med ekonomisk problematik resonerar kring möjligheten att ta tillvara på mat som inte kan säljas i butikerna. Vi vill belysa olika aktörers reflektioner med insikten att de vi frågar lever i olika verkligheter och har olika tolkningar och tankar om den. Vi vill även få en djupare bild av dessa tankar och åsikter i vår undersökning, hade vi haft som syfte att beräkna förekomsten av dessa hade vi istället valt en kvantitativ metod. Kvale och Brinkmann (2009) skriver om att styrkan hos den kvalitativa intervjun är att den kan fånga hur ett ämne kan uppfattas av många olika personer och därmed ge en bild av den varierande och mänskliga världen.

Vi kommer även att använda oss av det som Kvale och Brinkmann (2009) beskriver som halvstrukturerade intervjuer. Författarna skriver att denna typ av intervju innebär att man inför mötet med respondenten gör en översikt över de ämnen som man vill täcka, och att man även skriver ner förslag till frågor som man vill ta upp under intervjun. Det innebär det att vi under intervjun kommer att utgå från en rad redan formulerade frågor. Frågorna vi ställer kommer att vara öppna och breda vilket skapar möjlighet för informanten att öppet tala om de frågor som ställs, samtidigt som vi har en intervjuguide att falla tillbaka på (se bilaga 2). De frågor vi har formulerat i intervjuguiden kommer rent kunskapsmässigt att bidra till datainsamlingen, men den frågeformulering vi valt syftar också till att skapa ett dynamiskt och bra samspel mellan oss som intervjuar och vår informant. Dessa två aspekter av en intervjufråga är något som Kvale och Brinkmann (2009) nämner då de beskriver hur en intervjuguide kan utformas.

4.2 Urval

Utifrån vår första frågeställning är vi intresserade av att höra hur olika personer med olika perspektiv ser på möjligheten att ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker slänger. Vi har då valt att fokusera på livsmedelsbutiker, frivilligorganisationer och ett socialt företag. Då vår

andra frågeställning har fokus på individer med ekonomisk problematik, deras matsituation idag samt deras förhållningssätt, vill vi även genom intervjuer med dessa samla in data för att få in ett individperspektiv i vår undersökning. Vår studie har totalt tio informanter.

Vi har valt att intervjua tre personer som arbetar för livsmedelsbutiker tillhörande tre olika butikskedjor i Göteborg. Butikerna tillhör olika kedjor för att uppväga risken att det inom en och samma råder särskilda omständigheter. Vi kommer också att intervjua en entreprenör från ett socialt företag som redan har samarbeten med frivilligorganisationer och bland annat livsmedelsbutiker. Vi kommer även att intervjua individer som har någon form av ekonomisk problematik, här har vi valt att intervjua tre personer varav två är hemlösa och en är papperslös. Den sista gruppen av informanter är tre frivilligorganisationer som på något sätt arbetar med utsatta individer med ekonomiska problem. Anledningen till att vi valde att intervjua tre frivilligorganisationer var för att kunna täcka in verksamheter som antingen arbetar med individer som lever som hemlösa eller papperslösa. Vi har enbart informanter som arbetar inom olika kristna frivilligorganisationer, med anledning av att de allra flesta frivilligverksamheterna som riktar sig till de målgrupperna vi undersöker i vår studie har den religiösa ståpunkten.

Det urval vi har använt oss av när vi valde informanter kallas enligt Bryman (2011) för målinriktat urval. Det innebär enligt författaren att man väljer informanter som är relevanta för den frågeställning man har valt (Bryman, 2011). Vad gäller livsmedelsbutikerna, ringde vi runt till olika butiker inom tre olika kedjor för att hitta informanter, vi ville intervjua personer som på något sätt hade ansvar och insyn i mathantering. De som kunde och ville ställa upp på intervju blev de som vi sedan intervjuade. De individer som vi intervjuade, två hemlösa och en papperslös, kom vi i kontakt med tack vare en av våra informanter från en frivilligorganisation. Vi valde dessa för att de båda fick mat av organisationen och därmed är relevanta för våra frågeställningar. För att få tag på lämpliga frivilligorganisationer letade vi först på internet för att se vilka som arbetade med den målgrupp av individer som vi skriver om i vår uppsats. Därefter ringde vi runt och hörde vilka som kunde tänka sig att ställa upp på intervju. När vi ringde runt till de olika frivilligorganisationerna fick vi bland annat tips på en annan frivilligorganisation som vi sedan intervjuade, detta kallas enligt Bryman (2011) för snöbollsurval. Det var även genom snöbollsurval som vi kom att intervjua en entreprenör för ett socialt företag som arbetar med att ta tillvara på mat som företag och livsmedelsbutiker inte kan sälja. Entreprenören distribuerar ut mat som han samlat in från olika håll till olika typer av frivilligorganisationer som arbetar med att hjälpa utsatta människor. Vi kom i kontakt med honom genom en organisation i Göteborg som arbetar med utsatta individer.

4.3 Metodologiskt angreppssätt

I inledningen av metodkapitlet beskriver vi utifrån Bryman (2011) olika faktorer som utmärker en kvalitativ metod. En av dessa är att förhållandet mellan praktik och teori är induktivt, det vill säga att forskaren drar slutsatser som grundas på det insamlade materialet. Han skriver att man i den induktiva processen använder teori och begrepp för att förstå det insamlade empiriska materialet. Vi kommer i likhet med detta först samla in material och utifrån vår analysmetod, använda teori och begrepp för att förstå den insamlade empirin (Bryman, 2011).

Motsatsen till induktion skulle vara deduktion, vilket innebär att forskaren utgår från det den redan vet inom ett visst område och deducerar en eller flera hypoteser som sedan provas mot empirin (Bryman, 2011). Då det inte tidigare har gjorts några studier med utgångspunkt i vår uppsats ämnesfokus fann vi det svårt att deducera en hypotes och då det har varit svårt att hitta tidigare forskning har vi valt att ha en explorativ utgångspunkt. Kvale och Brinkmann (2009) beskriver att syftet med en explorativ studie är att upptäcka nya dimensioner hos det ämne man undersöker. Detta innebär att vi under intervjuer och då vi letar efter källor strävar efter att vara så förutsättningslösa som möjligt. Vi söker efter nya perspektiv och aspekter inom ämnet för att utveckla vår uppsats inom ramen för det ämne vi valt (Kvale & Brinkmann, 2009). Bra att ta hänsyn till är att de olika angreppssätten deduktion och induktion inte är helt renodlade utan att det ryms inslag av de olika processerna i respektive angreppssätt. I den induktiva processen kan detta enligt Bryman (2011) innebära att när forskaren väl har reflekterat teoretiskt över det insamlade materialet, vill eller behöver forskaren samla in ytterligare information. Under uppsatsskrivandet stötte vi på flera intressanta sidospår som var intressanta. Med hänsyn till tid och utrymme inom ramen för uppsatsen valde vi att inte följa upp dessa, någonting som finns mer precist beskrivet under avsnittet om *Avgränsningar och förtydliganden*.

4.4 Tillförlitlighet och äkthet

Reliabilitet och validitet är viktiga kriterier för kvalitén i en undersökning (Bryman, 2011). Bryman har valt att anpassa dessa begrepp till den kvalitativa forskningen och använder istället uttrycken tillförlitlighet och äkthet. Inom tillförlitlighet ryms kriterierna trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjlighet att styrka och konfirmera. Det förstnämnda kriteriet, skriver författaren, berör det faktum att det kan finnas många olika beskrivningar av en social verklighet, beroende på vem du intervjuar. För forskaren är det viktigt att påvisa

trovärdigheten i just den beskrivning som studien innehar. Att skapa en trovärdighet i resultaten innebär enligt Bryman (2011) att forskaren använder sig av antingen respondentvalidering eller triangulering. Vi har inom tidsramen för vår uppsats inte haft möjlighet att i efterhand förmedla empirins resultat till våra informanter för att kontrollera att vi uppfattat dem korrekt. Inte heller har vi haft möjlighet att i enlighet med triangulering använda oss av både intervju och observationer som kompletterande metoder. Däremot har vi använt oss av bekräftande samtalsmetodik och därmed varit noggranna med att under intervjuens gång kontrollera att vi uppfattat informanternas svar och tankar på rätt sätt. Vi har även kommit överens om att skicka den färdiga uppsatsen till de informanter som varit intresserade av detta.

Kriteriet överförbarhet innebär att man inom den kvalitativa forskningen ger sin studie ett djup med få men fylliga och djupa beskrivningar som är kontextuellt bundna (Bryman, 2011). Bryman (2011) skriver gällande generaliserbarhet att fallstudier eller kvalitativa studier inte från början kan ha för avsikt att vara representativa för andra fall. Då våra informanter inte kan sägas vara representativa från en känd population så kan, enligt Bryman, inte resultatet generaliseras till populationen i stort utan istället till den teori vi använder oss av. Han skriver att det innebär att det istället är kvaliteten på de teoretiska slutsatser, som grundas på det insamlade materialet, som är av största vikt när man ska värdera generaliserbarheten (Bryman, 2011). Vi kommer med hänsyn av detta lägga tid och fokus på den analys som vi kommer att göra av det material vi samlat in.

Tredje kriteriet, pålitlighet, innebär att det finns en fullständig och tillgänglig redogörelse av alla faser i forskningsprocessen. Det vill säga det som rör problemformulering, val av undersökningspersoner, fältanteckningar, intervjuutskrifter samt beslut rörande data. För att undvika otydlighet och för att tydliggöra processen i en kvalitativ undersökning är det viktigt att uppsatsen är transparent. Enligt Bryman (2011) är bristande transparens någonting som den kvalitativa forskningen annars brukar få kritik för. Vi kommer därför sträva mot att tydligt visa hur vi kommit fram till uppsatsens konklusioner samt hur urval har gjorts. Vi kommer även i enlighet med Bryman (2011) vara noggranna med att beskriva analysens genomförande.

Fjärde kriteriet för tillförlitlighet är möjlighet att styrka och konfirmera. Detta utgår från att det inte går att få fullständig objektivitet i samhällelig forskning (Bryman, 2011). En kritik riktad mot den kvalitativa forskningen handlar enligt Bryman bland annat om att den kvalitativa forskningen riskerar att bli alltför subjektiv. Detta grundar sig i att forskaren i en kvalitativ studie själv är det viktigaste redskapet vid insamlingen av datamaterialet och att det

därför finns risk för att det som undersökningen inriktas på till stor del är beroende av forskarens intresse. Detta menar författaren kan innebära att en del företeelser väljs ut framför andra kanske lika intressanta (Bryman, 2011). Med anledning av detta har vi därför valt att ge en beskrivning av oss som uppsatsens författare, för att läsaren ska få en inblick i vad vi har för tidigare erfarenheter och åsikter om uppsatsens ämnesfokus. Vi har även varit noga med att ge uppsatsen fokus utifrån det formulerade syftet samt frågeställningar. Det finns en medvetenhet hos oss att uppsatsens ämne har valts utifrån ett intresse från båda författarna. Även under själva intervjusituationen så beskriver Bryman (2011) att det finns risk för att forskaren påverkar genom sin närvaro. Intervjuarens egenskaper som kön, ålder samt personlighet kan ha inverkan på informanter (Bryman, 2011). Vi har därför under intervjusituationerna strävat efter att vara objektiva i våra följdfrågor samt reaktioner för att i så liten utsträckning som möjligt påverka våra informanternas svar. Det innebär att vi bland annat har ställt öppna frågor och följdfrågor för att minimera risken att vi påverkar våra intervjupersoner att ge ett visst svar. Vi hoppas att vi som intervjuare har haft så liten påverkan att om någon annan skulle utföra en likadan intervju med samma personer så skulle den personen få samma resultat. Kvale och Brinkmann (2009) skriver om detta som ett tecken på reliabilitet.

Begreppet äkthet handlar allmänt om forskningspolitiska konsekvenser. Det berör vikten av att ge en rättvis bild av de olika åsikter och uppfattningar som finns i den grupp människor som ska studeras (Bryman, 2011). Vi har inte för avsikt att vinkla uppsatsen på något sätt, utan ur det perspektivet visa på objektivitet. Detta gör vi genom att när exempelvis våra informanter har olika syn på ett fenomen så väljer vi att ta med alla olika åsikter som framkommit.

Bryman skriver även att äkthet handlar om att beakta olika typer av autenticitet eller äkthet. Ontologisk autenticitet handlar om huruvida undersökningen hjälper de personer som medverkat att få en bättre förståelse av sin sociala situation samt miljö. Pedagogisk autenticitet berör huruvida den bidragit till att personerna får en bättre bild av hur andra personer i samma miljö upplever saker och ting. En annan typ av äkthet, katalytisk autenticitet, handlar om undersökningen har bidragit till att informanterna kan förändra sin situation. Den sist nämnda typen av äkthet, taktisk autenticitet handlar om, ifall de som deltagit i undersökningen har fått ökade möjligheter att vidta åtgärder som behövs för att kunna förändra situationen som de befinner sig i (Bryman, 2011).

Redan under första intervjun uppmärksammade vi att vår informant kunde se positiva följder av ett samarbete mellan livsmedelsbutiker och organisationer som arbetar med

individer med ekonomisk problematik. En av våra informanter nämnde en möjlig positiv effekt. Att om samarbetet realiseras och uppmärksammas skulle det kanske leda till en högre medvetenhet om den problematik som finns i dagens samhälle, där det finns individer som far väldigt illa. Vår förhoppning är att det ska väckas en medvetenhet hos de organisationer samt livsmedelsbutiker som vi intervjuar och att detta skulle kunna öka möjligheten för individer med ekonomisk problematik att förändra den delen av sin livssituation som handlar om bristen på mat. Vi vill även uppmärksamma det arbete som redan idag bedrivs av en del livsmedelsbutiker och organisationer. Vi tänker också att en annan följd även skulle kunna vara att ekonomiska resurser som organisationer idag lägger på mat, skulle kunna gå till annat verksamheten är i behov av.

4.5 Etiska överväganden

Vi har i undersökningen tagit hänsyn till forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Detta har inneburit att vi inför en intervju, i skriftlig eller muntlig form, har upplyst informanterna om de fyra principerna om informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (se bilaga 1). Enligt Vetenskapsrådet innebär informationskravet att forskaren ska informera de som berörs av studien, om syftet med forskningen, att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan. I en intervjusituation rekommenderas det att detta är information som ska lämnas ut i förhand och inte efter genomförande (codex.vr.se, 2012). För att påvisa att vi har tagit hänsyn till detta har vi via mejl eller muntligt vid mötet informerat informanten om att denne när som helst har rätt att avbryta intervjun. Vetenskapsrådet skriver att samtyckeskravet berör frågan om att de som intervjuas måste ha godkänt sin medverkan och samtyckeskravet rymmer även regler om att en person när som helst ska kunna avbryta sin medverkan utan att detta får några negativa följder.

Kravet om konfidentialitet rymmer principen om att ta hänsyn till informanternas rätt att vara anonyma, genom att inte röja personuppgifter för obehöriga (codex.vr.se, 2012). Redan innan vi påbörjade intervjuerna funderade vi över hur vi skulle formulera oss i uppsatsen. För att leva upp till kravet och minska risken för att någon skulle kunna bli igenkänd i uppsatsen, valde vi att avidentifiera de olika livsmedelsbutikerna och organisationerna. Vi nämner inte heller någon informant vid namn. Kvale och Brinkmann (2009) skriver att avhängigt av hur många som intervjuas så kan det vara lättare att identifiera vem som har sagt vad. Då vi använder oss av en kvalitativ metod har vi inte en stor mängd informanter vilket skulle kunna

innebära att det blir lättare att identifiera någonting som har sagts. Men för att säkra detta ytterligare ser vi även till att förvara det inspelade samt det transkriberade materialet utan åtkomst för utomstående. Den sista principen som nämns av Vetenskapsrådet är nyttjandekravet. Det handlar om att de uppgifter man samlar in inte får användas i annat syfte än i forskningsändamål (codex.vr.se, 2012). Dessa principer och krav har som syfte att ge normer och riktlinjer mellan forskningskravet och individskyddskravet. Det innebär att kravet om att tillgängliga kunskaper utvecklas, fördjupas och att metoder förbättras, ställs mot kravet om skydd för samhällets medborgare mot ootillbörlig insyn i livsförhållanden samt skydd mot psykisk, fysisk skada, kränkning eller förödmjukelse (codex.vr.se, 2012).

Att ta hänsyn till de möjliga konsekvenserna som skulle kunna uppstå är någonting som även Kvale och Brinkmann (2009) beskriver, bland annat rörande konsekvenser om den enskilde individen skulle kunna avslöja någonting under en intervjusituation och senare ångra detta. Under en intervju med en frivilligorganisation frågade vi om det fanns möjlighet att få intervjua någon av de personer som de arbetade med. Men med hänsyn till deras fysiska och psykiska hälsa berättade vår informant att detta inte var möjligt, just därför att de skulle kunna tacka ja till att medverka och sedan ångra detta. Även när vi besökte en organisation som arbetar med att dela ut mat till individer med ekonomisk problematik visade vi hänsyn utifrån denna aspekt. Vi hade fått tillåtelse att intervjua dessa individer av personalen där, men var extra noga med att berätta om de etiska principerna vi följer och att vara lyhörd för deras reaktioner på intervjusituationen.

En livsmedelsbutik som redan bedrev ett aktivt arbete med att ta vara på mat till förmån för gömda flyktingar valde att inte ställa upp på intervju. De hänvisade till dessa individers säkerhet och risken för konsekvenser, då flera av dessa söks av rättsmyndigheterna. Däremot godkände de att vi nämner deras arbete i uppsatsen.

En annan konsekvens som Kvale och Brinkmann (2009) skriver om handlar om att forskaren tidigt måste fundera över på vilket sätt forskningen kan bidra till människors ökade välfärd och ett rättvist samhälle. Vi hoppas att uppsatsen kan leda till ökad medvetenhet om situationen idag, och även kunna bidra till utveckling av ett samarbete mellan livsmedelsbutik och organisationer.

4.6 Analysmetod

Innan vi kunde analysera vårt material förberedde vi det genom att transkribera våra intervjuer. Hjerm och Lindgren (2010) skriver att den kvalitativa analysprocessen innebär ett

ständigt jämförande med de olika mönster som forskaren hittat hittills med ny bearbetad data. Det förekommer också, enligt författarna, en jämförelse med tidigare forskning inom området samt med de teoretiska perspektiv som forskaren valt. Hjerm och Lindgren använder sig av benämningar från Huberman och Miles bok *Qualitative Data Analysis*, för att beskriva hur analysens indelning kan se ut. Dessa benämningar som också kan ses som analysens två nivåer är: ”1. Reduktion av data (*kodning*) 2. Presentation av data (*tematisering*)” (Hjerm & Lindgren, 2010, s.87). Målet med kodning är enligt Hjerm och Lindgren att reducera det insamlade materialet till en samling av väsentliga beståndsdelar. Genom att läsa igenom vårt material ett antal gånger skapade vi sedan ett antal koder utifrån ord och begrepp som upprepades av våra informanter. Utifrån dessa koder skapade vi också följande teman som syns i *Resultat och analys: Drivkrafter bakom samarbetet, Realisering och genomförande* samt *Betydelse för individen*. Enligt Hjerm och Lindgren handlar tematisering om vilken relation de olika koderna har med varandra, det handlar med andra ord om att hitta ett mönster bland de koder man hittat.

Hjerm och Lindgren beskriver mättnad som ett skede där ny insamlad data inte leder till att de mönster som redan skapats ifrågasätts, måste utvecklas eller revideras, samt då omläsningen av materialet inte skapar några nya kategorier utan datan sorteras in i de kategorier som skapats sedan tidigare. Vi kände mättnad efter att ha läst igenom våra tio intervjuer och har fått med större delen av vårt empiriska material in i de olika kategorierna.

5. Resultat och analys

Nedan kommer presentation av resultat och analys utifrån tematiseringarna *Drivkrafter bakom samarbetet*, *Realisering och genomförande* samt *Betydelse för individen*. Vi har valt denna presentationsordning då vi anser att den första delen klargör för läsaren vad som kan ligga bakom att ett samarbete faktiskt kan ske, vad som får människor att vilja hjälpa andra. Den andra delen handlar sedan om hur samarbetet kan ske rent praktiskt och om det finns några hinder. Den sista delen fokuserar på vad samarbetet kan betyda för den enskilda individen.

Vi upplevde det svårt att under något av resultat- och analysavsnitten få med fakta om hur samarbetet ser ut mellan informanterna från frivilligorganisationerna, livsmedelsbutikerna och det sociala företaget. Men då vi tror att det är information som kan underlätta för läsaren väljer vi att inleda kapitlet med en kort presentation av samarbetet mellan våra informanter.

Under intervjuerna har alla tre informanter från livsmedelsbutikerna berättat att de har ett redan pågående samarbete med en eller flera frivilligorganisationer. För en av butikerna så innebar samarbetet att det sociala företag, som vi nämner i vår uppsats, såg till att matvaror som egentligen skulle slängas hämtades upp och transporterades ut till olika frivilligorganisationer. De två andra livsmedelsbutikerna hade ett eget pågående samarbete med någon frivilligorganisation, där organisationen själva såg till att hämta mat från butiken. Informanterna från frivilligorganisationerna berättar att de har flera olika företag, restauranger och livsmedelsbutiker som skänker mat till dem. Två av dem har ett samarbete med vår informant som är entreprenör och hans sociala företag.

5.1 Drivkrafter bakom samarbetet

Följande resultat och analys tillhör vårt första tema *Drivkrafter bakom samarbetet*. Det kommer att presenteras under rubrikerna *Medmänsklighet* samt *Vinster och effekter*.

5.1.1 Medmänsklighet

Detta avsnitt kommer att beröra de delar av vårt empiriska material där informanterna berättar om sina tankar om varför gemene man väljer att stötta sina medmänniskor och varför en del väljer att inte göra det. Vi kommer att analysera empirin med utgångspunkt i Habermas teori om systemvärld och livsvärld samt Batsons teori om altruism och egoism.

Vår empiri tyder på att våra informanter tänker mycket kring vem det är som ska ha ansvar för individer med ekonomiska problem, om det är kommunens skyldighet eller om det är frivilliga verksamheter som ska ta det samhällsansvaret. Det kan vara svårt att finansiera

ideella verksamheter eftersom att det bygger på att privatpersoner är villiga att skänka pengar eller arbeta gratis som volontärer och våra informanter resonerar om vad det kommer sig att människor idag inte är lika villig att hjälpa andra genom att stötta frivilligverksamheter. Två av våra informanter säger att vi i dagens samhälle är mer individualistiska än tidigare generationer och menar att det till exempel kan innebära att vi är mindre villiga att skänka pengar till frivilligorganisationer. Våra informanter beskriver individualism som ett generationsbundet beteende vilket kan förklaras utifrån Habermas teori om systemvärld och livsvärld. Enligt teorin kan det individualistiska tänkandet bero på att vi individer idag är mer styrda av systemvärlden där makt och pengar har en stor påverkan på oss individer. Som en följd av detta bryr vi oss mindre om våra sociala relationer, eller som våra informanter beskriver här, våra medmänniskor. Vår ena informant tror även att för många val gällande vem och vad man ska skänka pengar till, gör att vi i mindre utsträckning delar med oss:

Säg att det förr stod en bössa sådär, nu är det tiotusen bössor. Är det inte det ena så är det andra. Vi är ju ganska trötta på det i vår generation. Vi vill veta vad det är vi ger pengar till. Förr i tiden fanns det ju bara Röda korset och Frälsningsarmén (Entreprenör).

Utifrån Habermas tolkar vi vår informants uttalande som ett uttryck för att systemet inte bara gör att individen tänker mer på sig själv utan att pengar och makt även skapat ett samhälle präglad av konsumism. Enligt Habermas medför konsumtionssamhället att individen hela tiden utsätts för information från en mängd olika medier vilket gör samhället mer oöverskådligt på grund av alla möjligheter och val som det medför (Månson, 2010). Vi tolkar det som att det kan innebära att för många valmöjligheter kan göra det svårt att få en överblick, och därmed även svårt att välja vilka organisationer som pengar kan skänkas till. Individen blir som Habermas uttrycker det, ”rådlös”. Vår empiri visar också att våra informanter resonerar om att ett samhälle som präglas av individualism får konsekvenser för den enskilde individen. Informanten från frivilligorganisation 1 resonerar om att det skapar ett samhälle som är tufft att leva i då det ställer krav på att varje individ tar för sig och visar upp sig. Vi tolkar informantens uttalande som ett uttryck för att det goda samhället, som Habermas talar om, är hotat och det innebär enligt Habermas att det solidariska tänkandet ersätts med att varje individ tänker mer på sig själv (Månson, 2010). Individualism kan också jämföras med den teoretiska referensramen *Altruism och egoism*. Batson (1991) skriver att Comtes tankar om egosim är väl överförbara till nutid. Anledningen till att vi väljer att bry oss mer om oss själva och vårt eget välmående är för att vi har en psykologisk drivkraft att bli

lyckade. Vi kopplar det till att det i dagens samhälle krävs att varje individ satsar på sig själv och att en person som tar för sig troligtvis har större chans att uppnå självförverkligande och därmed bli en lyckad individ.

Vår empiri visar även att våra informanter tänker mycket på vad som skulle kunna få människor att bry sig mer om andra och på så sätt uppnå en förändring. Flera informanter pekar på att det är ett problem att medvetenheten om socialt utsatta och deras livssituation är låg. En informant menar att det inte kan begära av gemene man att de ska känna till att de som bor på härbärgena idag får dålig mat (Entreprenör). Men meningarna kring medvetenhet går delvis isär och en annan informant från frivilligorganisation 2 uttrycker att vi inte är isolerade från information då det finns nyheter och program att tillgå. Hon tror att anledningen till att en individ blir volontär beror på att han/hon är upplyst om vad individer kan göra för samhället och den medvetenheten skapas tack vare Tv-program, tidningar och internet, men även genom att det är någonting som sprids från mun till mun. Samma informant menar att de genom att marknadsföra sin egen frivilligorganisation kan få fler företag och restauranger att bli medvetna om hur mycket mat som slängs och om möjligheten att istället skänka maten till frivilligorganisationer. Detta kan tyda på att det överskådliga samhälle som Habermas talar om där mediaflödet är stort, även kan föra något positivt med sig i och med att media kan öka medvetenheten om de problem som finns ute i samhället. Batsons (1991) teori om egoism och altruism skulle kunna styrka det som informanterna uttrycker om vikten av att medvetandegöra behovet hos utsatta individer och det arbete som frivilligorganisationer utför. Batsons teori hjälper oss att förstå varför en människa väljer att göra någonting för en utsatt individ, genom att exempelvis arbeta som volontär. Han beskriver det utifrån trestegsmodellen ”The Empathy-Altruism Hypothesis”. Det skulle kunna gå till så att en person genom media blir varse om att det finns utsatta individer i vårt samhälle och enligt teorin väcker det känslor som upprör. Dessa känslor kommer sig av att den som hjälper känner samhörighet med individen och kan leva sig in i personens situation och därmed uppstår empati samt en vilja att hjälpa och göra någonting åt situationen (Batson, 1991).

Vår informant som är entreprenör berättar om hur hans företagsidé växte fram, det vill säga hur han kom på att man istället för att slänga mat kan ta tillvara på den åt individer med ekonomiska problem. Han berättelse är ett annat exempel på Batsons trestegsmodell. Han fick överbliven mat från en butik och bestämde sig för att ge maten till en gammal hemlös man som han brukade träffa på i samma kvarter. Han insåg att den hemlöse mannen hade ett mycket större behov av den maten än han själv som var välvårdad och med ett bra jobb och säger att det var en ren solidarisk handling. Efter detta började han reflektera över om det

finns fler butiker som slänger mat och tyckte att det var groteskt. Informanten menar att det är många som reflekterar och blir upprörda över orättvisor i samhället, men att det är få som faktiskt agerar. Han var trött på det beteendet och bestämde sig för att göra något åt saken genom att starta det sociala företag som vi tidigare beskrivit. Informanten från frivilligorganisation 3 resonerar om att de genom att ta tillvara på mat på detta sätt, är ett samarbete som i sig kan skapa medvetenhet om det exempelvis uppmärksammas i medier. Han berättar att han har erfarenhet av att medvetenheten ökar runt jul då det är många privatpersoner och företag som engagerar sig och skänker mat. På hans organisation kallar de detta för "Karl-Bertil Johnsson effekten". Medvetenhet är någonting som också underlättar för frivilligorganisationerna då de exempelvis kan lägga mindre resurser på att hitta kontakter på företag som vill sponsra verksamheten:

Jag tycker att det är roligt ibland när företag eller föreningar ringer mig och säger att de har uppmärksammat att de slänger mycket av det här och är det här något som ni är intresserade av? Då blir jag glad för då har de tänkt att det här är bedrövt, hur mycket som slängs. Kan det komma andra människor till nytta (Informant från frivilligorganisation 2).

Informant från frivilligorganisation 1 menar att det även krävs att det skapas medvetenhet på politisk nivå. Hon säger att deras organisation försöker visa för politiker och tjänstemän i Göteborg vilket arbete de bedriver, vilka individer de arbetar med, vilka behov dessa individer har samt vilka konsekvenser ett otillräckligt ekonomiskt kapital får för människor. Det våra informanter ger uttryck för skulle kunna jämföras med Habermas teori som innebär att det i ett samhälle som präglas av individualism är viktigt att analysera de rådande samhällsproblemen, vilket våra informanter gör genom att diskutera kritiskt tillsammans med politiker i en strävan efter att gemensamt kunna ta hand om kollektiva problem (Månson, 2010).

Det har även framkommit att det inte är helt enkelt att som livsmedelsbutik stötta frivilligorganisationernas verksamhet. De livsmedelsbutikerna som vi har intervjuat kan se att deras samarbete med frivilligorganisationer går i linje med deras visioner där de värnar om miljö, ekologi, fairtrade och hälsa. Men det finns även en mängd riktlinjer och regler från livsmedelsverket som butikerna måste förhålla sig till och som egentligen skulle kunna sätta stopp för att livsmedelsbutikerna skänker mat till frivilligorganisationerna. Men hittills har det inte satt stopp för samarbetet:

Nä, alltså jag skiter i det, nu vet jag alltså det var så många som tyckte det var så löjligt då, det är väl för fan bättre att utsatta människor får det gratis liksom än att hålla på och tjafsa om någon byråkratisk regel, så jag tror de släppte på det där. Jag kommer inte riktigt ihåg hur det slutade det där då, men jag bryr mig inte om det, de får väl komma och stämma mig då eller vad som helst i så fall (Informant från livsmedelsbutik 2).

Det som vår informant uttrycker kan kopplas till begreppet altruism, som innebär att vi bryr oss om och värnar om andra människor (Batson, 1991). Vår informants handlande är ett exempel på det sista steg i den trestegsmodell som Batson beskriver. Det tredje steget i modellen innebär att vår informant har blivit motiverad att hjälpa utsatta individer. Informanten ger resurser till frivilligorganisationerna i form av mat och kan på så vis låta någon annan hjälpa en utsatt individ. Precis som matbutikerna har sina visioner resonerar även frivilligorganisationerna kring hur matutskänkningen lutar sig mot deras värdegrund. Det handlar för organisationerna om att hjälpa sin nästa och finnas till för varandra. Informant 1 säger att det är ett sätt för dem att göra handling av teologin, men säger samtidigt att det inte har att göra med att medlemmarna ska ingå i någon trosgemenskap utan att det är mänskligt att vilja ingå i ett sammanhang där vi kan ge till varandra. Att hjälpa och stötta andra är enligt Batson (1991) en del av altruismen som handlar om medlidande, välgörenhet och viljan att hjälpa andra människor. När Batson beskriver egoism och altruism utifrån Comte, har författaren en diskussion om sambandet mellan de två egenskaperna. Comte beskriver att individen styrs lika mycket av båda delarna då vi både upplever att det är viktigt att värna om sitt eget välmående men även om andras. Individens handlingar kan styras av antingen den ena egenskapen, båda eller ingen av dem. Det kan vara så att en del personer väljer att stötta en individ enbart motiverat utifrån tanken om att värna om sin nästa. Men enligt Batson går meningarna delvis isär, och han beskriver hur altruismen kan vara en produkt av egoismen. Han menar att vi mår dåligt när vi ser en annan människa lida och att vi känner skuld om vi väljer att inte stödja en utsatt individ. För att slippa dessa känslor och därmed öka vårt eget välmående så väljer vi att hjälpa (Batson, 1991).

Vi kan i vår empiri se att altruism inte bara är synligt när organisationer stöttar individer, utan vi kan i vårt material även se att det kommer till uttryck genom att utsatta individer stöttar varandra. En av informanter som är hemlös berättar att han ingick i ett gäng som brukade gå och äta ihop på en frivilligorganisations verksamhet. De höll ihop och såg samtidigt till att ha koll på varandra och se till att allt var bra. En annan informant som är papperslös berättar att han får mat och kläder från en frivilligorganisation. Detta tar han sedan

tar hem till sin familj. Han berättar att det är viktigt för han och hans familj och han är väldigt tacksam över den hjälpen som han får.

5.1.2 Vinster och effekter

I följande resultat och analysavsnitt kommer vi fortsätta beskriva vilka drivkrafter som kan motivera en person eller ett företag att stötta en individ med ekonomiska problem. Avsnittet kommer att ha fokus på de vinster som samarbetet kan innebära och då informanterna anser att miljövinsterna är övervägande kommer större delen av den här analysen ha ett miljöperspektiv och analyseras utifrån det ekoperspektiv som ryms inom den sociala mobiliseringsteorin.

Vårt empiriska material visar att alla informanter på olika sätt resonerar om att samarbetet är ett bra sätt att ta tillvara på jordens resurser. Då maten är gjord på varor som annars skulle slängas så ser våra informanter det som ett sätt att använda produkter som annars inte skulle komma någon till nytta. Idag återvinner företag matavfall genom att göra biogas, men vår informant som är entreprenör anser att det är en dålig lösning. Han berättar att både livsmedelsbutiker och politiker verkar tycka att det är bra att göra biogas, men säger att det endast är 10 % av den energin som används till produktion som tas tillvara på. Entreprenören tycker därför att butikerna genom att skänka mat kan utnyttja jordens resurser på ett bättre sätt. Payne (2002) skriver om social mobilisering ur ett ekoperspektiv där samhälleliga insatser utvecklas och samtidigt värnar om jordens resurser och därmed även stimulerar den ekonomiska tillväxten. Att ta tillvara på mat genom att ge det till individer med ekonomisk problematik tolkar vi som ett exempel på hur aktörer kan organisera stöd till utsatta individer och samtidigt se till att det gynnar miljö och som en direkt följd även samhällets ekonomi. Entreprenören menar att både miljö, butik, företag och utsatta individer kan tjäna på att ta tillvara på mat. Han säger att det hos enskilda individer finns ett underskott på mat och att det finns möjligheter att hjälpa dem genom att ta tillvara på överskott av livsmedel:

... om du fiskar upp en torsk så gör du ett ingrepp ett hål i ekosystemet. Så fiskar du upp den, filear den, förädlar den, förpackar den, forslar den och sen så slänger du den. Det är ju miljöförstöring! Det är ju så fruktansvärt onödigt! ... Det är även kopplat till varumärkets byggande, miljöprofiler, de anställda på fabriken och butikerna. Att gå från att varje morgon, istället för att gå och slänga mat i äcklig jävla gul container eller grön eller vad den nu är, till att veta att den hamnar på bordet, mat hos någon som har det tufft. Det är en stor förflyttning.

Alla informanter nämner, precis som entreprenören, att det framförallt gynnar de individerna som inte har ekonomiska möjligheter att köpa mat. Flera av informanterna säger att samarbetet har genererat i att organisationerna numer kan dela ut bättre mat och att detta även kan generera i bättre hälsa hos de som besöker organisationerna för att få mat. Informant från frivilligorganisation 2 säger att mat är ett basalt behov och att hon möter individer som har problem med blodvärden och tandlossning som en följd av dålig kosthållning. Att maten gör stor nytta och att den har blivit godare är en uppfattning som även delas av de som kommer till frivilligorganisationer för att få mat. En av de hemlösa informanterna berättar att den organisation som han går till ofta kan laga mycket bättre mat när de fått varor skänkta eftersom att det annars serveras en som han kallar det; ”en simpel korvgryta”:

Och den går väl inte direkt in på Mannerströms högsta lista. Det tror jag inte.

Detta tänker vi kan jämföras med den rättvisediskussion som vi nämner i vår *Problemformulering*. Rättvisediskussionen beskriver vi utifrån Dunsö (2011) och den handlar om att det slängs flera tusen ton mat samtidigt som det finns individer runtom i världen som inte har tillräckligt med mat för dagen. Vårt empiriska material visar på ett behov av en rättvisediskussion även i Sverige då det finns de som inte har ekonomiska möjligheter att tillgodose sitt behov av mat och därmed även blir lidande av de konsekvenser som detta medför. En aspekt av detta är att vi lever i ett överflödssamhälle och vår empiri visar att våra informanter tycker att vårt sätt att konsumera idag är ohållbart. Informanterna resonerar om att det är vi konsumenter som själva har skapat det överflödssamhället genom att vara kräsna och bara köpa varor som inte är kantstötta och som har långt kvar till utgångsdatumet. Entreprenören menar att det är en sjuk grej som företag listat ut att konsumenten gillar och att det då uppstår ett överflödssamhälle. Detta stämmer även överens med bland annat en intervju gjord av Olofsson och Sjödel (2009) där en butikschef hävdar att det är konsumenterna som tvingar livsmedelsbutikerna att slänga varor då kunder inte är intresserade av att köpa livsmedel med exempelvis kort utgångsdatum. Informanten som är entreprenör resonerar såhär kring att vi slänger mycket mat:

Man har ju kommit fram till att all den maten som slängs idag skulle kunna föda 1,5 miljarder människor, men att vi idag istället eldar upp maten och att det är helt sjukt. Hade man sagt det till sin farmor, som gått igenom två världskrig, de har ju verkligen levt snålt. Hade man sagt att man skulle slänga så mycket mat hade man ju fan fått en örfil. Det finns ingen respekt.

5.2 Realisering och genomförande

Under detta tema kommer vi att fortsätta presentera vårt resultat och analysera detta under rubrikerna *Samhälle* och *Samarbete*.

5.2.1 Samhälle

Följande är en analys av det material som handlar om hur våra informanter tänker kring samhällets ansvar gentemot de ekonomiskt utsatta individer som det möter. Det är många av våra informanter som reflekterar över vem i samhället som bär ansvar för individer med ekonomiska problem. De ställer sig frågan om vem som står upp för individerna med ekonomiska problem och hjälper dem när de inte har mat för dagen. De funderar också över om det är samhället eller enskilda individer och organisationer som ska hjälpa och beroende på vem som har ansvaret, vilka konsekvenser det kan få för de utsatta. Entreprenören som vi intervjuat anser att frivilligorganisationer som hjälper individer med ekonomisk problematik egentligen inte ska behöva finnas. Han menar att det istället är staten och kommunernas skyldighet att skydda sina medborgare. Han tycker att även sociala företag tar över en roll som många anser ska vara skattefinansierad.

Våra informanter från frivilligorganisationerna berättar om deras relation till kommunen. Marie Nordfeldt (1999) skriver i sin avhandling att frivilligorganisationerna vill ha ett nära samarbete med kommunerna och att det finns ett beroende av kommunen då de till stor del står för organisationernas finansiering. Bland informanterna från organisationerna finns en blandad relation till kommunen. Två av våra frivilligorganisationer står utanför kommunen med avseende på den finansiella biten. En annan informant poängterar att en del av deras organisation inte är uppköpt av kommunen. Han berättar att organisationen inte för så länge sedan valde att backa ur en förhandling som skulle ha inneburit att kommunen kunnat bestämma vilka som skulle få ta del av det som organisationen erbjuder. Om dessa krav säger vår informant:

Då blir det andra än vi som bestämmer (...) och då förlorar vi vår möjlighet att arbeta som vi vill!

Att denna frivilligorganisation dragit sig ur en förhandling tyder på att de vill kunna arbeta mer fritt och utan krav från kommunen. Nordfeldt (1999) skriver att de olika organisationerna i och med samarbetet med kommunen har fått vissa krav på sig och bland annat tvingats profilera sig inom olika områden. Detta innebär att lika organisationer inte fullt ut kan ha samma sorts inriktning och utföra samma sorts arbete. Vår empiri tyder också på att

frivilligorganisationerna i vissa fall har förändrats efter kommunens krav. Nordfeldt skriver att samarbetet mellan vissa frivilligorganisationer i Göteborg och Göteborgs kommun innebar att organisationerna på olika sätt tvingades förändra sitt sätt att jobba. Hon pekar bland annat på att det sedan 1990-talet skett en ökad professionalisering som vi idag kan se bland de personer i de frivilligorganisationer som vi intervjuat. Detta stämmer överens med vår empiri då alla de vi intervjuat från frivilligorganisationerna haft högskoleutbildning eller snart varit färdigutbildade. I Nordfeldts avhandling framkommer det att de flesta frivilligorganisationerna är nöjda med det samarbete som finns med kommunen.

Frivilligorganisationerna vill enligt Nordfeldt fortsätta att endast vara ett komplement till den offentliga sektorn och vill inte att kommunerna ska dra ner på sina offentliga verksamheter. Organisationerna menar i Nordfeldts studie att det finns frivilliga som täcker upp där den offentliga sektorn är otillräcklig. Informant från frivilligorganisation 1 säger att deras organisation försöker påverka politiker och tjänstemän genom att berätta vad det är verksamheten arbetar med och vilken betydelse den har för de utsatta människorna som de arbetar med. Hon anser att relationen med politikerna idag är bra och att de är lyhörda. Men våra informanter reflekterar även över den skörhet som uppstår när det är ideella krafter och inte den offentliga sektorn som hjälper utsatta individer:

Vi har ju inget ansvar eller skyldighet att göra det gentemot någon, utan det är ju något ideellt. Även fast vi är en organisation och har anställda, så är det någonting som vi har bestämt att den här organisationen ska syssla med och det finns ju alltid en skörhet i ett samhälle när en sådan här omsorg om invånare eller invånare som inte finns och bor i samhället ligger på de ideella krafterna eller det egna initiativet.

Entreprenören lyfter ännu en aspekt som visar på skörheten i frivilligorganisationer som finansieras genom välgörenhet. Han menar att frivilligorganisationerna är beroende av gåvogivarna och han menar att de inte kan förlita sig på att folk kommer skänka pengar för alltid. Han syftar också på att de pengar som en välgörenhetsorganisation får in inte enbart går till det som gåvogivaren tänker då han/hon skänker. Mycket pengar, menar han, försvinner på vägen till reklam, tele-avgift, löner m.m. Vårt empiriska material visar också att vissa frivilligorganisationernas verksamhet är beroende av att andra individer i samhället är beredda att skänka pengar och hjälpa genom att exempelvis vara volontär. Vi har tidigare nämnt den altruistiska motivationen, som skulle kunna kopplas till att en del personer väljer att bli volontär eller skänker pengar till en verksamhet som hjälper utsatta individer. Men för att bli

motiverad att hjälpa eller skänka menar Batson (1991) att fördelarna att göra detta ska vara större än nackdelarna. Av vårt material framkommer tydligt att de informanter från livsmedelsbutikerna är mycket positiva till ett sådant här samarbete där de tar till vara på mat och det är många som redan har den typen av samarbete med frivilligorganisationer. De uttrycker att det som har motiverat dem är framförallt att de slipper slänga mat som går att äta men inte kan säljas i butik eftersom maten inte håller måttet av olika anledningar. Informanten från livsmedelsbutik 2 uttrycker det såhär:

Det är fantastiskt att kunna göra såhär för det är så oerhört frustrerande å slänga mat som man vet är tjanlig och alltså bra mat. Det är otroligt frustrerande att behöva slänga, man vet att det här håller ju för guds skull i fyra, fem dar till va? För att dom här datumgränserna bäst före, bör förbrukas innan och det här alltså, dom är det med god marginal det så att. Ehh... så det känns ju bra det, att nån kan ta tillvara på det så att säga.

Vi kan i vårt material utläsa att informanterna från butikerna ser mer fördelar än nackdelar att ge bort mat till frivilligorganisationer och de individer som de jobbar med där. Det kan i enlighet med Batsons teori om altruismen vara en anledning till att livsmedelsbutiker väljer att gå med i ett sådant här samarbete. Entreprenören som vi intervjuat argumenterar för fler fördelar som finns med ett sådant här samarbete exempelvis att media kan uppmärksamma de företag och butiker som deltar. Vilket i sin tur kan leda till att kunderna ser företaget eller produkten med andra positiva ögon, då kunderna vet att de gör något bra med överflödet.

Som vi nämnt tidigare, i analysen om medmänsklighet, kan anledningen till att en del personer ställer upp som volontär vara att de är medvetna om att det finns utsatta människor med behov. Slutsatsen vi kan dra av detta är att så länge vi människor ute i samhället är medvetna om de behov som finns så kommer människor att ställa upp för dessa individer genom att vara volontär eller skänka pengar. Ett annat sätt att hjälpa dessa individer kan vara att starta ett socialt företag och det är just vad vår informant entreprenören har gjort. Men att starta företaget har enligt informanten varit svårt:

Det är ett helvete. Att man får belåna sig själv och man får gå i borgen och allt möjligt. Och det är en stor personlig risk. Jag har ju riskerat att själv bli hemlös. På den nivån alltså, helt otroligt. Och man får ingen hjälp där.

Han säger i citatet ovan att han inte fått någon hjälp och han berättar vidare att han gick till sociala resursnämnden i Göteborg och ansökte om pengar när han skulle starta sitt företag. Han fick dock ett nej av nämnden som ansåg att han inte uppfyllde kraven och att kommunen redan hade tillräckligt många organisationer som fick bidrag. Hans företag räknades inte som en ideell organisation och han tvingades därmed att själv ta en egen ekonomisk risk. Han är missnöjd över deras beslut än idag och tror att beslutet beror på att han var öppen med att han hade ett vinstdrivande syfte. Detta problem med finansiering, skriver Palmås (2008) är vanligt bland sociala företag. Enligt honom kan det krävas att företaget tvingas gå ifrån sin vinstdrivande tanke för att få bidragsfinansiering. Men just den vinstdrivande biten är enligt vår informant viktig då det är vinsten som gör att företaget kan utvecklas och fortsätta att existera. Företaget som vår informant driver är enligt Palmås av angloamerikansk modell eftersom tanken är att skapa ett ekonomiskt stabilt företag. Palmås menar också att den typen av företag är på framväxt i Sverige.

Den andra sorten av sociala företag kallar Palmås för den kontinentaleuropeiska typen och inom den ramen hamnar de frivilligorganisationer som vi undersökt. Det är enligt Palmås kooperativ, stiftelser eller föreningar som inte har något vinstdrivande syfte, inom dessa organisationer är det allmännyttan som är den stora drivkraften, vilket stämmer väl överens med de frivilligorganisationer som våra informanter jobbat för. Där förlitar sig frivilligorganisationer på att människor skänker pengar till välgörenhet och det kan som vi tidigare nämnt vara ekonomiskt otryggt. En verksamhet som ekonomiskt grundas på gåvor, skulle om gåvorna upphörde, kunna tvingas läggas ner. Informanten från frivilligorganisation 1 funderar över vad som skulle hända med de människor som de inom organisationen hjälper om deras verksamhet skulle läggas ner:

Och vad händer då, med människor när deras vardagliga liv hänger så mycket på att de får den hjälp de får av kyrkan och andra ideella aktörer?

Vår informant uttrycker här en oro för att de människor som kommer till deras verksamhet har blivit beroende av den. Deras verksamhet betyder mycket för många människor och informanten är rädd för vad som skulle hända med dem om verksamheten lades ner. Det empiriska materialet visar att frivilligorganisationerna tillgodoser behov hos de ekonomiskt utsatta individerna som besöker deras verksamhet. Två av frivilligorganisationerna har mellan 100 – 300 gäster varje gång de har öppet. De som arbetar för organisationerna ser till att dela ut mat i rättvisa portioner så att det ska räcka till alla. Alla organisationer har alltid smörgås,

kaffe och te tillgängligt bara för att ingen ska behöva gå därifrån hungrig. Informanten som är papperslös berättar att han varje dag kan ta med sig mat från en frivilligorganisation hem till familjen, vilket är av stor betydelse för dem. När frivilligorganisationer lägger ner sin matutdelning så berättar de ekonomiskt utsatta individer som vi intervjuat att de söker sig till nästa organisation. Många av de individer som går till organisationen för att få mat har inget annat alternativ utan är beroende av verksamheterna:

Och det är inte så jävla lätt att laga mat på gatan. Har ni provat det någon gång? Nä, det går inte (Hemlös informant).

Informanten från frivilligorganisation 1 tydliggör att matutskänkningen är till för att möta de mest akuta behoven som finns, men att de istället skulle vilja lägga mer kraft på individuell vägledning för att få in de utsatta i samhället. Informant från frivilligorganisation 3 är inne på samma spår då de anställda inom den organisationen satsar mycket på att finnas till för individen i mötet med myndigheter och andra kontakter ute i samhället. Det är en form av stöd med syfte att hjälpa individen in i det svenska samhället. Vi tolkar uttalandena från dessa två informanter som att de skulle vilja utvidga sin verksamhet till att arbeta mer med att integrera individerna in i samhället. Att arbeta med att integrera människor i samhället kan göras genom social mobilisering. Heule (2011) skriver om att det är viktigt att hjälpa exempelvis fattiga familjer att själva klara sin försörjning istället för att ge dem bistånd som livsuppehållande. Detta stämmer väl överens med det som informant från frivilligorganisation 1 säger angående att matutskänkningen möter ett akut behov och att man inom organisationen istället skulle vilja integrera dem i samhället. Heule menar också att ett livsuppehållande bistånd likt det som frivilligorganisation 1 delar ut, gör att individen blir beroende av biståndsgivaren.

5.2.2 Samarbete

Här följer nu resultat och analys om hur genomförandet skulle kunna se ut med fokus på samarbetet. Avsnittet handlar om hur samarbetet kan se ut och ske rent praktiskt samt vem som ska göra vad. Den innefattar även hur samarbetet kan förena livsmedelsbutiker, frivilligorganisationer, det sociala företaget och de utsatta individerna i samhället. Då vår inspiration till denna uppsats kom från fenomenet dumpstring kommer vi även här redovisa vårt resultat om vad våra informanter tänker om detta. Det faller in under *Samarbete* eftersom

det finns dumpstrare som själva, tar hand om och lagar till mat som butiker inte kan sälja, för att sedan dela ut denna mat till människor.

Det sista som vi analyserade under rubriken *Samhälle* var att individer som kommer till verksamheterna kan bli beroende av dem. Vår informant som är entreprenör är inne på en annan aspekt angående individers beroende av att få mat från butiker och företag. Han är orolig för att någon frivilligorganisation skulle få för sig att utföra samma arbete gratis. Han menar att de mycket väl skulle kunna få projektpengar och därmed kunna hämta överflödigt mat hos olika företag och butiker. Han tycker att detta är en kortsiktig lösning:

Ja! Och sedan är de slut! Och så ha man lärt sig en massa grejer och folk har varit engagerade och så är projektpengarna slut. Det är kapitalförstörelse. Man förstör folks drömmar och folk... det är helt sjukt! Man bygger upp ett behov hos mottagarna, de tar emot en massa grejer under tre år och sen så bara, är det slut!

Han menar att för att samarbeten mellan företag och frivilligorganisationer ska kunna leva vidare, och därmed fortsätta att hjälpa utsatta individer, krävs att det sker på företagsmässiga villkor. Att företaget går med vinst menar vår informant är en förutsättning för utveckling och överlevnad av samarbetet. Detta som vår informant uttrycker kopplar vi till det som Palmås (2008) skriver om den angloamerikanska typen av sociala företag, där idealet är att vara ekonomiskt bärkraftig. Tanken är att ha en samhällsförändrande ambition och samtidigt vara finansierad genom affärsverksamhet (Palmås, 2008). Vi anser att entreprenörens företag drivs genom affärsverksamhet i och med att han tar betalt av företagen för en tjänst, nämligen att ta till tillvara på livsmedel som företagen inte kan sälja. Hur vinster och utgifter går ihop i hans företag ville han inte gå in på i detalj då han hänvisade till att det är ”företagshemligheter”. Men vi fick veta att pengar som det sociala företaget erhåller som vinst bland annat går till finansiering av transporten till frivilligorganisationer. Vi hittar i vår empiri en person som uttrycker sig någorlunda tveksam till den här typen av företag. Informanten från en frivilligorganisation säger att det finns de som tycker att företag inte ska tjäna pengar på verksamheter som arbetar med utsatta individer. Entreprenören berättar att när han startade sin affärsverksamhet var det många som tyckte att det var konstigt att han på något sätt kommersialiserar välgörenhet och många tycker att det är provocerande. Även om han tar betalt för tjänsten så tjänar hans kunder (livsmedelsbutikerna) på det då de, som vi tidigare nämnt, exempelvis syns i media att de hjälper utsatta grupper i samhället. Han menar att i och

med att det är ett vinstdrivande företag kan han ge individer en anställning och lön för ett arbete som volontärer annars utför gratis.

Samarbetet som finns mellan livsmedelsbutikerna och frivilligorganisationerna har oftast initierats via kontakter av en person som arbetar inom frivilligorganisationen. Även de informanter som vi intervjuat från livsmedelsbutiker berättar om liknande samarbeten där frivilligorganisationer kommer och hämtar mat som butiken inte kan sälja. Informanten från frivilligorganisation 3 berättar om att samarbetet som organisationen idag har med vissa livsmedelsbutiker går till så att butiken ringer när det finns varor att hämta och då åker den som har tid iväg och hämtar varorna. De vet med andra ord aldrig när en butik kan ha varor över. Att ta tillvara på mat som butiker inte kan sälja, skulle kunna jämföras med fenomenet dumpstring. Som vi beskrivit tidigare handlar det om personer som tagit ett politiskt ställningstagande mot det kapitalistiska samhälle som de anser att vi lever i. De tar sig bland annat in i butikers containrar och tar tillvara på mat som finns där. Vår empiri visar att de flesta av våra informanter känner till fenomenet dumpstring, efter att vi förklarat vad det är. De håller med friganerna om att det är ett stort slöseri att slänga bruklig mat och de flesta av våra informanter ställer sig neutrala gentemot att ta sig in i containrar för att ta tillvara på mat. Informanten från frivilligorganisation 3 uttrycker det såhär:

Jag tänker att det är upp till varje individ vad den gör och jag tänker att det väl egentligen inte är någon som tar skada av det (...) Jag tror att det går att leva på det, det tror jag och överleva. Mat är mat och det är jordens resurser, jag lägger ingen värdering i det överhuvudtaget. Jag tycker att dom som gör det, varsågod!

Informanterna från frivilligorganisationerna, livsmedelsbutikerna och även entreprenören tror att de som dumpstrar är miljömedvetna individer som gör revolution mot att det kastas så mycket mat. Informant från frivilligorganisation 3 säger att han tror att det är unga medvetna välutbildade ungdomar från övre medelklassen. Han menar om en individ har pengar så har den inte behov av att ha dyra attribut som statusmarkör. Han säger att om du tillhör de lägre klasserna så är det inte okej att dyka i container efter mat, du ska köpa din mat då det blir en typ av statusmarkör. Informanternas tankar om friganer stämmer väl överens med det som Pentina och Amos (2010) skriver om friganer och hur omvärlden ser på dem. Författarna pratar om två läger i hur allmänheten ser på friganer och vi kan även se detta i vår empiri. Det finns informanter som anser att det som friganerna gör är bra på så vis att de synliggör det resursslöseri som finns i samhället genom att bland annat visa på hur mycket mat som

livsmedelsbutiker slänger. Sedan har några av våra informanter ställt sig mer tveksamma till friganers handlingar och anser att de beter sig annorlunda och extremt. Informanten som är entreprenör säger att de som dumpstrar demonstrerar mot det överflödssamhälle som vi lever i, att de vill göra ett ställningsstagande mot det meningslösa slöseriet:

Det är ju aktivister som håller på och de vill ju få uppmärksamhet... de är aktivister, som demonstrerar... i en container.

Två av våra informanter från livsmedelsbutiker säger att ingen kan komma åt deras containrar eftersom de är låsta och en informant från en annan livsmedelbutik berättar att deras container skulle vara lätt för obehöriga att ta sig in i, men att det oftast inte finns någon ätbar mat där då de ger bort den maten till en frivilligorganisation. Några av våra informanter menar att det kan vara hälsovådligt att äta av mat som legat i en container. Att det finns friganer som delar ut lagad, dumpstrad mat ställer sig några av våra informanter negativa till med tanke på att maten kan vara dålig och att det saknas kontroller:

Det låter inte bra i mina öron, för jag tänker att vi har ju ett väldigt väl uppbyggt system med, med kontroll kring maten då så att säga. Om en individ gör detta själv så absolut bra att ta tillvara på grejerna men, ehm... eh. Det finns anledning varför man stänger restauranger så att säga... och och på detta sättet då ställer man sig ju utanför allt, all kontrollmöjlighet och skyddet för... oss som medborgare så att säga.

Detta uttrycker informant från frivilligorganisation 3 men han säger också att det absolut är bra att ta tillvara på mat som de gör, men att när det kommer till att skänka mat till utsatta individer så krävs att det finns ett väl uppbyggt system med kontroll kring maten. Även andra av våra informanter anser att det är viktigt att ta tillvara på mat under organiserade former, såsom de samarbeten som finns idag. Att organisera ett sådant här samarbete anser vi kan kopplas till social mobilisering. Heule (2011) skriver om samhällsarbetare som hjälper människor att starta och genomföra projekt. Vi tolkar det som att friganerna som på egen hand delar ut dumpstrad mat skulle kunna dra nytta av att mobilisera sig med hjälp av en samhällsarbetare eller socialarbetare. Vi kan även i detta sammanhang se att det inom frivilligorganisationer sker en typ av social mobilisering, då två av informanterna från frivilligorganisationerna berättar att många av volontärerna själva är individer med ekonomiska problem och tar hjälp av det som organisationen erbjuder. Utifrån social

mobiliseringsteori tolkar vi dessa individers deltagande i frivilligorganisationernas arbete som ett sätt för dem att ingå i ett sammanhang. Detta är också ett sätt där deras egna resurser kan mobiliseras, då de är med och skapar samt utvecklar en verksamhet som stöttar individer med liknande problematik.

5.3 Betydelse för individen

I följande resultat- och analysavsnitt kommer vi att mer ingående visa det resultat som pekar på vilken betydelse samarbetet och matutskänkning har för de individerna som kommer till organisationerna för att äta. Det kommer även att innehålla resultat och analys som belyser vad de kommer sig att individer med ekonomiska problem har ett behov av att komma till de olika verksamheterna för att få mat. Det är beskrivningar dels av informanten som lever som papperslös och hemlös, och dels beskrivningar av våra övriga informanter som har tankar om vilken betydelse det har för de individer som nyttjar verksamheternas matutdelning.

Vårt empiriska material visar att det kommer många olika grupper av ekonomiskt utsatta individer till frivilligorganisationerna för att få mat. Även om frivilligorganisationen riktar sig till en specifik målgrupp så kommer det även andra individer för att få mat.

Frivilligorganisationerna i vår studie tar emot individer som står utanför samhället på grund av att de är papperslösa, psykiskt sjuka, missbrukare och utan något skyddsnät, och att de som en följd av utanförskapet lever som ekonomiskt utsatta. Det våra informanter beskriver om utanförskap kan kopplas till begreppet social exkludering. Heule (2011) berör begreppet när hon skriver om social mobilisering och hon menar att det finns olika samhälleliga hinder som gör att individer riskerar att exkluderas ur samhället. Utifrån Heule tolkar vi det som att de papperslösa individer som våra informanter pratar om är i en situation där de har svårt att bli integrerade i det svenska samhället på grund av utestängning från arbetsmarknaden och otillräckliga språkkunskaper. Många av de individer som våra informanter pratar om har ett otillräckligt skyddsnät och har ofta ekonomiska problem. Dessa ovannämnda faktorer ökar, enligt Heule risken för att en individ blir exkluderad i samhället. Heule beskriver även att kategoriseringar av individer är ett fenomen som riskerar att exkludera individer. En av våra informanter lyfter en annan aspekt av kategorisering och säger att många av deras besökare, vid första anblicken, inte passar in i en kategori av utsatta människor. Hon säger att utanförskap och behov inte alltid är någonting som syns:

Så om man ska vara lite slarvig så kan man säga att en vanlig svensk kvinna med två småbarn och de ser ganska välmående och präktiga ut. Men att det faktiskt behövs det här lilla extra som

man kan få. Det ska inte mycket till för att man ska hamna utanför idag. Eller utanför ska jag inte säga men att man inte har råd och att sådana här bidrag kan hjälpa (Informant från frivilligorganisation 1).

Precis som Heule är vår informant kritisk till att kategorisera in individer i olika grupper. Samtidigt som det finns en mening att kategorisera då det kan underlätta i det sociala arbetet att ha arbetsplatser med spetskompetens. Och även i vårt empiriska material är frivilligorganisationerna i vissa fall är inriktade på en viss målgrupp, där det även finns en specifik anledning till varför just de är i behov av mat. Exempelvis så berättar informanten från frivilligorganisation 3 att hans organisation främst arbetar med hemlösa som är uppe i ett aktivt missbruk. Han berättar att det är särskilt viktigt för dem att ha tillgång till mat då de som går på amfetamin ofta varken äter eller dricker.

Av vår empiri kan vi utläsa att alla tre frivilligorganisationer på olika sätt arbetar med mer än bara matutskänkning för att kunna stötta individerna i deras livssituation. Det kan vara genom att frivilligorganisationerna hjälper till med tillfälliga kontakter som exempelvis Rosengrenska Stiftelsen där de som lever som papperslösa kan få hjälp av läkare, optiker och jurister. Det finns likheter med vårt resultat och Mattssons (2008) beskrivning av papperslösas hårda livssituationer. Hon beskriver att många papperslösa tar svartjobb där det är långa arbetsdagar och tunga arbetsuppgifter som i längden kan leda till förslitningsskador, magsår och stress (Mattsson, 2008). Då sjukvården i Sverige inte är tillgänglig för personer utan uppehållstillstånd är Rosengrenska Stiftelsen ett alternativ för dem. Alla tre frivilligorganisationer arbetar även mer långsiktigt med förankring och förändring hos individen. Detta sker exempelvis genom stöd vid kontakt med olika myndigheter som socialtjänst och kriminalvård, samt genom att organisationerna håller kurser i hushållsekonomi och språk. Detta sätt att arbeta på går även i linje med ett av de arbetssätten som beskrivs i social mobiliseringsteori. Ett av sätten för att bryta utanförskap är att tillsammans med den exkluderade individen arbeta med att upplysa denna om sina rättigheter (Heule, 2011). Detta kan man enligt Heule vara behjälplig med genom att ge stöd eller vara företrädare vid kontakt med myndigheter, och på så sätt stötta en person i maktunderläge med att driva igenom dennes intressen.

Empirin visar också hur viktigt det är att visa att de som arbetar på organisationerna bryr sig om de individer som de möter. Två av informanterna från frivilligorganisationerna uttrycker att det är viktigt att skapa ett öppet rum där de tillsammans med individerna kan arbeta mot förändring. Informanterna vill därför att deras organisation ska fungera som en

mötesplats för att individer som står utanför samhället där ska kunna ta en fika och umgås. En av våra informanter säger att en av de viktigaste sakerna för att kunna nå förändring hos en individ och bryta utanförskapet är förhållningssättet på mötesplatsen:

Vi tror att det har mycket att göra med vårt förhållningssätt som vi pratar mycket om, hur vi ska vara i mötet med människor som kommer. Att vårt sätt att möta eller att säga välkommen, du är välkommen att vara här. Att det sättet att välkomna eller bekräfta att det gör någonting med människor i längden (Informant från frivilligorganisation 1).

Resultatet är ett tydligt exempel på vikten av att låta mötet med en annan människa komma i första hand och därmed låta det som Habermas kallar för sociala relationer ha störst betydelse, och inte det individualistiska tänkandet. Detta beror enligt Habermas på att det inte är myndigheterna i sig som system som löser våra samtidsproblem, utan det är integrationen och den socialiserande process som de har (Månson, 2010). Vi jämför det som Habermas kallar för myndighet med frivilligorganisation i det här sammanhanget vilket då innebär att det, precis som vår informant säger, är viktigare att genom förhållningssättet integrera, välkomna och på så sätt bryta utanförskapet snarare än att det är frivilligorganisationen som system som inkluderar människor.

Vårt empiriska material visar även att individerna upplever att de mår bra, både psykiskt och fysiskt, av både gemenskapen och innebörden av att kunna få mat. En av de informanter som lever som hemlös besöker olika frivilligorganisationer för att få mat och han berättar att det kan bli som en fast punkt för många. Tillsammans med några av hans vänner började han gå till en av organisationerna för att äta och det blev även ett sätt för hans gäng att ha koll på varandra. Det som vår informant ger uttryck för skulle kunna jämföras med social mobiliseringsteori. Payne (2008) beskriver att social mobilisering delvis handlar om utveckla individers egna förmågor och att få dem att bli självständiga. Han skriver bland annat att frivilligorganisationer kan vara ett forum där individer kan komma in i ett gruppssammanhang och därigenom stimuleras till mobilisering (Payne, 2008). Den hemlösa individen och hans vanners sätt att organisera sig och hålla koll på varandra liknar den sociala mobiliseringsteorins syfte att inkludera individer i samhället, eftersom att vi tolkar det som att de stärks av att träffa varandra. Men materialet visar även att det finns mer negativa sidor av frivilligorganisationernas verksamhet. På två av organisationerna finns en väldigt hög toleransnivå och de informanterna säger att det ibland kan bli stökigt och resultatet visar att meningarna om hur det fungerar som mötesplats går lite isär. På frivilligorganisation 2 säger

en anställd att tanken med verksamheten är att det ska kännas som ett vardagsrum för deras besökare, det vill säga en plats som känns som hemma för den som inte har ett hem. Men en av de hemlösa informanterna berättar att det bland annat på grund av droger är alldeles för mycket konflikter för att det ska kännas som ett vardagsrum för dem:

Ja det kan i stort sätt hända vad som helst. Det kan explodera när som... Ja det är många som inte direkt kommer överens och som inte älskar varandra... Stannar ni kvällen ut så ska ni få se... Ibland så stänger de stället.

En grundläggande tanke i social mobilisering är enligt Heule (2011) att människor har inneboende kunskaper och resurser som kan mobiliseras och stärkas. Men hon menar också att det är en typ av förändringsarbete som är ett nyskapande arbete som kräver kunskap och skicklighet (Heule, 2011). Vi tolkar det som att konflikter skulle kunna undvikas exempelvis genom socialt mobiliseringsarbete. Om det funnits någon på organisationen som haft kunskap om den här grenen i socialt arbete så hade de kunnat arbeta för att deras besökare som grupp skulle kunna hävda sig både inom frivilligorganisationer och i samhället, exempelvis genom självmobilisering. I likhet med Payne (2008) finns det flera tidigare lyckade projekt av socialt mobiliseringsarbete i Storbritannien som genom sitt förhållningssätt och kollektiva engagemang har fått resultat för grupper som är ekonomiskt utsatta. Men som vi varit inne på tidigare i analysen och som Heule (2011) skriver så handlar det inte bara om att mobilisera individens resurser utan även om att förändra samhällseliga strukturer som motverkar individens chans att bli inkluderad.

6 Slutdiskussion

Vår första frågeställning handlar om hur våra informanter ser på möjligheten att till förmån för individer med ekonomiska problem, ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja. I resultatet kan vi tydligt se att våra informanter är positiva till att samarbeta kring detta, då de kan se många fördelar i det fungerande arbetet som till viss del redan bedrivs. De uttrycker exempelvis att det känns bra att kunna stötta individer med ekonomiska problem då frivilligorganisationerna tack vare samarbetet kan dela ut mer näringsrik mat och verksamhetens pengar kan dessutom läggas på andra resurser som kan gynna och stärka individerna. Våra informanter resonerar även positivt om möjligheten att utveckla och utvidga det befintliga samarbetet. De nämner även de miljövinster som följer av att inte slänga mat som egentligen är fullt användbar. En aspekt som vi vill tillägga i miljödiskussionen är att det idag slängs en stor mängd med matvaror, samtidigt som de finns de individer i Sverige som inte har någon mat. Våra informanter resonerar bland annat om att det är ett resursslöseri, men även ur ett större perspektiv om vem det är som skapat det överflödssamhälle som vi lever i. Vi tänker att det inte enbart är butikerna som slänger fullt tjänlig mat utan att det även är vi som konsumenter som varje vecka rensar ur kylskåpet på mat som inte har kommit till någon användning. Ansvar på en snedvriden resursfördelning ligger därmed även på varje enskild privatperson. Informanternas positiva inställning till möjligheten att ta tillvara på mat, ser vi också som ett ställningstagande mot konsumism och resursslöseri. Det är intressant att jämföra deras ståndpunkt med friganism som är en aktiv rörelse mot konsumtions-, och överflödssamhället. Till viss del skulle livsmedelsbutikernas och det sociala företagets ställningstagande kunna likna den typ av aktivism som friganer utövar. Butikerna tar tillvara på jordens resurser minskar konsumtionen och samtidigt så ser det till att det gynnar mindre väl ställda individer i samhället.

Syftet var även att undersöka hur våra informanter ser på möjligheten att kunna genomföra och realisera samarbetet, vem som har ansvaret och tar ansvaret för individer med ekonomiska problem. Vår empiri visar tydligt att våra informanter reflekterar mycket över vem det är som ska ha ansvar för individer med ekonomiska problem, om det är kommunens skyldighet eller om det är frivilliga verksamheter som ska ta det samhällsansvaret. Vi kan se att det är många som tycker att samhället ska ha ansvaret för dessa individer samtidigt som informanterna menar att det inte ser ut så idag. Idag ligger ansvaret hos sociala företag som frivilligorganisationer och även hos det sociala företag som entreprenören driver. Informanten som är entreprenör, och även den tidigare forskning som vi nämnt, beskriver att det är svårt

för sociala företag att få fäste i Sverige. Vårt resultat visar att våra informanter resonerar lite olika kring att ett vinstdrivande företag stöttar individer som är utsatta i samhället.

Entreprenören menar på att det är bra då det är ett ekonomiskt stabilt företag som på egen hand löser finansiering, medan andra informanter resonerar kring att det är fel att tjäna pengar på det arbete som annars exempelvis bedrivs av frivilligorganisationer. Även vi ställer oss frågan om det är en bra lösning och tänker att det är ett arbete som bedrivs både på gott och ont. Det man måste fundera över om man vill ha ett företag som rent ekonomiskt klarar sig självt eller om vi vill ha ideella organisationer som förlitar sig på att folk skänker pengar. Vi tänker att det kanske finns risk för att ett vinstdrivande företag lättare tappar fokus från att faktiskt hjälpa utsatta individer och blir ett företag som enbart är inriktade på att tjäna pengar på människor som har det sämre ställt. Samtidigt frågar vi oss om någon av lösningarna är optimala och om det är meningen att de ska fungera som komplement till den offentliga sektorn och därigenom kan dra ner på kommunernas utgifter. Vi tänker att det då finns en risk för att kommunen slappnar av och inte tar det ansvar som det sociala skyddsnätet ska fungera som.

Informanterna funderar över vilka konsekvenser det får för individerna, beroende på vem som har ansvaret för dem. De konsekvenser som informanterna kan se är att det kan vara ekonomiskt otryggt att driva en verksamhet som bygger på att det finns privatpersoner som är villiga att skänka pengar. Det är otryggt på så sätt att frivilligorganisationerna inte har en säker inkomst som försäkrar att verksamheten kan leva vidare. Några av de frivilligorganisationer som vi varit i kontakt med får bidrag från kommunen som hjälper dem på traven vad gäller ekonomin, men det är inte tillräckligt stora summor för att de skulle kunna fortsätta sin verksamhet på endast denna inkomst. Organisationerna är beroende av privatpersoner som skänker pengar och som kan ställa upp som volontärer och de uttrycker en oro för att människor ska sluta skänka pengar. Informanterna resonerar kring om det individualistiska samhället som vi lever i gör att människor slutar att bry sig om andra och om det i så fall skulle kunna leda till att gåvorna upphörde och att volontärerna slutade komma. Vi förstår den här oron i och med att frivilligorganisationerna är beroende av människors goda hjärtan och vilja. Men vi tänker att även om vårt samhälle är individualistiskt så finns fortfarande empatin och altruismen som Comte beskriver kvar hos oss. Men då är det också viktigt att göra människorna i samhället medvetna om att det finns individer med hjälpbehov, och vi tror att utmaningen kan ligga i att medvetandegöra problemen. Blir privatpersoner inte uppmärksammade om samhällsproblem finns det risk för att de tänker att samhället har tagit sitt ansvar och då behöver de inte heller engagera sig i att hjälpa andra människor. Vi tänker

att det är ett samhällsproblem att i Sverige idag finns de individer som inte själva kan förse sig med mat för dagen och att det är av största vikt att i ett välfärdssamhälle uppmärksamma och placera ett sådant problem i centrum för en diskussion och ett aktivt ställningstagande emot rådande faktum.

Vår empiri visar att våra informanter kan se att det är positivt för en individ att få mat på detta sätt, vilket leder till att personer på livsmedelsbutiker väljer göra något åt saken genom att starta samarbeten med frivilligorganisationer. Men som vi nämnt handlar det också om de som hjälper tycker sig tjäna på ett samarbete och inte förlorar på det. Vi kan tänka oss att det som livsmedelsbutikerna tjänar på, genom att ingå i samarbeten där de ger mat till individer med ekonomiska problem, är att deras anseende ökar och att det dåliga samvetet av att slänga mat minskas plus att de får en känsla av att göra en god gärning. Dessutom förmodar vi att den som hjälper en annan människa gör detta ifall individen själv känner att den har det tillräckligt gott ställt för att kunna ge tid, pengar och kraft. Det skulle därmed innebära att de volontärer som ställer upp med framförallt sin egen tid och energi skulle ha det så pass bra själva att de känner att de kan hjälpa en annan människa. Vi vill koppla tillbaka detta till det individualistiska samhälle som våra informanter menar att vi lever i. Om vi nu lever i det här individualistiska samhället som handlar om att skapa sig själv, hur kommer det sig då att en del personer ställer upp som volontär när en del av den tiden till självskapande försvinner? Vi tänker att valet att arbeta som volontär också kan vara en form av självförverkligande och att det i grund och botten har med egoism att göra. Självförverkligande på grund av att man i volontärrollen kan skapa en positiv bild av sig själv, vilket går hand i hand med egoism i och med att individer kan tjäna på att vara volontärer genom bland annat den positiva bilden de får av sig själva. Samtidigt kanske det inte har någon större betydelse att det kategoriseras som ett egoistiskt handlade eftersom att det trots allt säger någonting positivt om det samhället som vi lever i. Att det i ett samhälle präglad av individualism ändå kan ses av andra som bra att vara volontär och hjälpa utsatta individer.

Men för att bli exempelvis volontär krävs, som vi tidigare skrivit, att personen är medveten om rådande samhällsproblem. Vi går in på frågeställningens del om vem som har ansvar och väljer här att dra frågan ett steg längre om vem som bär ansvaret för att medvetandegöra att det finns individer med ekonomiska problem som inte har mat för dagen. Är det individerna själva, frivilligorganisationer, politiker, tjänstemän eller media som har ansvaret? Vi anser att det borde ligga på samtliga nivåer men att det idag till största del verkar ligga på frivilligorganisationerna. Vår empiri visar att det är de som påvisar att behoven finns för omvärld och politiker genom att själva bedriva reklamkampanjer och upprätta kontakter

med politiker och företag som kan hjälpa med pengar eller andra resurser. Vi kan även se att vissa av individerna med ekonomisk problematik indirekt skapar medvetande hos omvärlden genom att synas ute i samhället. Men här finns ett dilemma vad gäller de individer som är papperslösa, de har inte möjlighet att synas och visa hur de har det eftersom de inte får finnas i samhället. Vad gäller denna grupp står frivilligorganisationen ensam i hjälpanDET då myndigheter inte kan hjälpa dessa personer på grund av att de inte har rätt att vistas i vårt land. Men när det gäller hemlösa med ekonomiska problem tänker vi att frivilligorganisationerna inte borde behövas i lika stor utsträckning då kommunerna ska se till att varje individ i vårt samhälle ska ha en skälig levnadsnivå. Men hur kommer det sig då att det finns många individer som behöver hjälp av frivilligorganisationer för att kunna överleva? Får dessa människor inte tillräcklig hjälp från kommunerna, eller får de någon hjälp överhuvudtaget? Är det fel på socialbidragssystemet när pengarna inte räcker till mat? Detta är frågor som vi anser är svåra att svara på efter vår undersökning men det skulle kunna vara en öppning för vidare forskning.

Vår andra frågeställning handlar om vad våra informanter tänker om vilken betydelse det har för individer med ekonomiska problem att få mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja. Vi kan i vårt resultat se att alla informanter ställer positiva till detta. De anser att det är bra att maten kommer andra till nytta istället för att slänga den vilket många menar är resursslöseri. Annat som vi kan se i vår empiri är att vissa tror att det kan höja livskvaliteten för dessa individer i och med att frivilligorganisationerna tack vare livsmedelsbutikerna bidrag kan laga en mer allsidig och varierande kost. Ur en miljöaspekt instämmer vi med våra informanter men om vi komplicerar detta genom att se till hur detta skulle kunna utveckla dessa individer anser vi att betydelsen inte är särskilt stor. Självklart är det viktigt för människor att få i sig tillräckligt med mat och mat som är näringsrik, det är en förutsättning för att människan ska kunna leva och vara kapabel till utveckling på både ett fysiskt och ett psykiskt plan. Men om vi lyfter det som två av våra informanter säger om att de hjälper individerna i en akut situation snarare än att de hjälper individer att integreras och klara sig själva i vårt samhälle problematiseras bilden av att det enbart skulle vara positivt att individerna får mat från livsmedelsbutikerna. Vi tycker oss se ett problem här, frivilligorganisationerna uttrycker en vilja att få möjlighet att kunna hjälpa individer på en annan nivå än det akuta skedet. Men som det ser ut idag har frivilligorganisationerna ingen möjlighet till detta i och med att det akuta behovet finns och att de då måste lägga sin energi på att uppfylla det.

Här vill vi återigen koppla diskussionen om samhällets ansvar kontra frivilligorganisationernas. Säg att samhället tar ansvaret för det akuta behovet och att alla i

vårt land hade mat för dagen, då skulle frivilligorganisationerna kunna lägga sina resurser på att försöka integrera dessa individer med ekonomisk problematik in i samhället. Men å andra sidan, skulle dessa individer söka sig till frivilligorganisationerna om de inte hade ett akut behov och skulle integrationsansvaret i så fall ligga på frivilligorganisationerna? Det är en svår fråga att svara på men om vi utgår från att individerna skulle fortsätta att vara i kontakt med frivilligorganisationerna anser vi att ett sätt att kunna förverkliga integrationen av dessa i samhället skulle kunna vara med hjälp av social mobilisering där de kan arbeta för att ta tillvara på individens egna resurser. Om inte individerna letar upp frivilligorganisationernas verksamhet för att de har ett akut problem så kanske det behövs en mer utåtriktad och uppsökande verksamhet. Men samtidigt kan vi tänka oss att ett mobiliseringsarbete kan kompliceras då en av våra informanter har beskrivit att de individer som är hemlösa ofta har missbruksproblem. Hur det skulle kunna gå tillväga är svårt att spekulera i och vi tänker att detta också skulle kunna vara intressant för vidare forskning. Vi kan dock inom ramen för uppsatsen tänka oss att vi som socialarbetare kan vara med och utveckla frivilligorganisationer och därmed även vara med och stötta individer i att inkluderas i samhället. Det skulle exempelvis kunna ske genom använda de resurser som frivilligorganisationerna får över tack vara samarbetet och satsa på att i arbetet med individen, som exempelvis företrädare finnas med som ett stöd och utjämna det befintliga maktförhållandet. Det finns säkert fler utvecklingsmöjligheter som kan gynna den enskilde individen, men en viktig slutsats som vi kan dra av detta är att det inte bara handlar om att mobilisera en individs resurser, utan att även förändra samhällsliga strukturer som motverkar individens chans att inkluderas i samhället. Problematiken ligger på alla nivåer och därmed även på allas ansvar.

7. Referenser

Batson, Charles Daniel (1991). *The altruism question: toward a social psychological answer*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates

Bauman, Zygmunt (1998) *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. Göteborg: Daidalos AB

Brodochfrihet.wordpress.com (2012): *Bröd och Frihet – veganskt folkkök*. [Elektronisk] Tillgänglig: www.brodochfrihet.wordpress.com (2012-03-12)

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Codex.vr.se: *Forskningsetiska principer – inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2012-03-12)

Dunsö, Olof/Jensen, Carl/Stenmarck, Åsa/Sörme, Lousie (2011) *Matfall 2010 från jord till bord*. [Rapport] Norrköping: Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut.

Envall, Elis/Vestin, Sanna/Björngren, Caudra, Karin/Staaf, Annika/Acher, Henry/Khosrav, Shahram (2010) [Rapport] *Social rapport*. Kapitel 8: ”Papperslösa”. Stockholm: Socialstyrelsen

Ekonomifakta.se (2012) [Elektronisk] Tillgänglig: www.ekonomifakta.se/sv/For-studerande/Konsumtion/Konsumtionen-i-Sverige (2012-03-15)

Federico, Giovanni (2005) *Feeding the world : an economic history of agriculture, 1800-2000*. Princeton, N.J.: Princeton University Press

Frigan.info (2012) *Frigan.info – strategies for sustainable living beyond capitalism* [Elektronisk] Tillgänglig: www.freegan.info (2012-03-15)

Frigan.wordpress.com (2012) *Frigan.se - Våga lev på överflödet*. [Elektronisk] Tillgänglig: www.frigan.wordpress.com/ (2012-02-27)

Goodman, Amy (2011) *Free Florida's 'food terrorists'*. [Tidningsartikel] Tillgänglig: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2011/jun/29/florida-poverty>. 24/2-2012

Heule, Cecilia (2011) ”Socialt arbete som mobilisering” I Denvall, Verner, Heule, Cecilia & Kristiansen, Arne (red.) (2011). *Social mobilisering: en utmaning för socialt arbete*. Malmö: Gleerups utbildning

Hjerm, Mikael & Lindgren, Simon (2010) *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerup

Jonsson, Jan O/Mood, Carina/Bihagen, Erik (2010) *Social rapport*. [Rapport] Kapitel 3: ”Fattigdomens förändring, utbredning och dynamik”. Stockholm: Socialstyrelsen

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Löfstrand, Cecilia (2005) *Hemlöshetens politik – lokal policy och praktik*. Lund: Lunds universitet

Mattsson, Kristina (2008) *De papperslösa och de aningslösa*. Stockholm: Leopard förlag

McHenry, Keith (2012) *Hungry for peace*. Tucson: See Sharp Press.

Månson, Per (red.) (2010) *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teoretiker*. Stockholm: Norstedt

Nordfält, Marie (1999) *Hemlöshet i välfärdsstaden – en studie av relationerna mellan socialtjänst och frivilliga organisationer – Stockholm och Göteborg*. Uppsala: Uppsala university, Department of Social and Economic

Olofsson, Malin/Sjödell, Mikael (2009) *Affärer slänger mat för miljarder*. [Radio]Stockholm: P3 nyheter (24/2-2012)

Palmås, Karl (2008) ”Socialt entreprenörskap: Ny sektor eller rebranding av ideellt arbete?”. I Lundström, Anders & Elisabet Sunden (red.) *Perspektiv på förnyelse och entreprenörskap i offentlig verksamhet*. Forum för småföretagarforskning 2008:1

Payne, Malcolm (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur

Payne, Malcolm (2008) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur

Pentina, Iryna & Amos, Clinton (2010) *The freegan phenom: anti-consumption or consumer resistance?* [Elektronisk] Tillgänglig: www.emeraldinsight.com/0309-0566.htm (2012-03-27)

Socialstyrelsen.se¹ (2011) *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*. [Elektronisk] Tillgänglig: www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18523/2011-12-8.pdf (2012-03-05)

Socialstyrelsen.se² (2011) *Hemlöshetens omfattning år 2011* [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/hemloshet/omfattning2011> (2012-04-19)

Storyofstuff.org (2012) *The story of stuff project* [Elektronisk] Tillgänglig: www.storyofstuff.org/movies-all/story-of-stuff/ (2012-03-15)

Slv.se (2012) *Livsmedelsverket* [Elektronisk] Tillgänglig: www.slv.se (2012-04-09)

The Story of Stuff. (2007) [Film] Written by Annie Leonard and directed by Louis Fox. USA: Free Range Studios

Volontärbyrå.org (2012) */Volontärbyrå/* [Elektronisk] Tillgänglig: www.volontarbyran.org/ (2012-03-15)

8. Bilagor

Bilaga 1. Informationsbrev

GÖTEBORGS UNIVERSITET INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Vi är två socionomstudenter från Göteborgs Universitet som nu ska skriva vår c-uppsats. Vårt syfte med uppsatsen är att *undersöka vilka möjligheter det finns att ta tillvara på den mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja till förmån för individer med ekonomiska problem i Göteborg*. Intervjun som görs med Dig är en del av vår insamling till vår uppsats empiriska material.

Intervjun kommer att spelas in för att vi mer precist ska kunna återge dina beskrivningar. Vi kommer att utgå ifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, som innebär att inspelningarna kommer att bevaras på ett sådant sätt så att obehöriga inte kan ta del av dem. Inte heller kommer de som läser uppsatsen kunna identifiera dig som deltar. De etiska principerna innebär även att medverkan givetvis är frivillig och du har rätt att avbryta ditt deltagande även under tiden.

Den färdiga uppsatsen kommer att lämnas in till Institutionen för socialt arbete och kommer även att senare finnas tillgänglig i digitalt tryck.

Bilaga 2. Intervjuguider

Intervju livsmedelsbutikerna

Hur länge har du arbetat som butikschef här?

Hur många anställda finns i butiken?

Vad har du för arbetsuppgifter?

Hur mycket mat slänger er livsmedelsbutik?

Vad är det som avgör vilken mat som slängs?

Hur tar ni tillvara på mat som har skönhetsfläckar eller kort utgångsdatum?

Vad tänker ICA, Coop, Hemköp kring dumpstering/container dykning?

Vad har er livsmedelsbutik för riktlinjer kring dumpstering?

Rent juridiskt, vet du hur lagen ser på detta fenomen?

Hur tänker du själv kring dumpstering?

Vad tänker du om de personerna som container dyker?

Vi ska i vår undersökning göra intervjuer även med frivilligorganisationer som jobbar för individer i utsatthet, vi ska även göra intervjuer med de individer som organisationerna jobbar för. Exempelvis hemlösa/papperslösa och övriga grupper.

Vi undrar hur er livsmedelsbutik ser på möjligheten att ta tillvara på mat som ska slängas till förmån för dessa individer med ekonomiska problem?

Vilka erfarenheter har du av andra livsmedelsbutiker/organisationer eller er egen organisation som tar tillvara på produkter och livsmedel som ska slängas? – vad har du för tankar kring det?

Skulle du kunna se att det finns något vinstsyfte för er att ställa upp på ett sådant samarbete?

Hur har dina tankegångar gått kring att man slänger mat som skulle kunna tas tillvara på?

Hur skulle det kunna gå till?

Vad finns det som talar emot att ta tillvara på maten till förmån för dessa individer?

Det finns ett företag som bedrivs i Göteborg som arbetar med att förmedla överflödiga livsmedel och produkter från bland annat 7eleven till organisationer som stödjer behövande individer.

Vad tänker ni om det? Hur ser ni på möjligheten att i samarbete med frivilligorganisationer ta tillvara på mat som ni inte kan sälja till förmån för behövande individer?

Vad vill du tillägga förutom det som redan har sagts? – berätta gärna om det är någon aspekt som inte har tagits upp – vad finns det mer som vi borde veta om detta?

Intervju Socialt företag:

Vill du berätta lite om organisationen?

Hur länge har organisationen funnits?

Hur många är ni som jobbar? Vilka arbetsuppgifter finns?

Hur kom det sig att just du startade organisationen? Vad hade du för inspiration och drivkraft?

Vilka företag och organisationer samarbetar ni med?

Hur fungerar dessa samarbeten?

På vems initiativ sker samarbetet?

Vad har ni fått för reaktioner från företag och organisationer som ni samarbetar med/har försökt inleda samarbete med?

Vi har läst på er hemsida att det ni gör är något som alla vinner på, vill du utveckla det?

Hur tänker du kring de individer som ni kan hjälpa genom detta samarbete? Arbetar ni mot någon speciell målgrupp?

Har ni någon specifik filosofi eller grundtanke som er organisation utgår från?

Vår uppsats inleds genom en beskrivning av dumpstring, vad har du för reflektioner/erfarenheter kring detta fenomen?

Er organisation var inget vi kände till innan, hur kommer det sig att den inte är ”allmänt känt” tror du?

-Hur marknadsför butiker/företag att de är med i projektet?

Vad tror du att det finns för fördelar/nackdelar för livsmedelsbutiker att ta tillvara på mat som de inte kan sälja?

Vad tror du att det finns för fördelar/nackdelar för organisationer som arbetar med utsatta individer att ta tillvara på mat som livsmedelsbutiker inte kan sälja?

Vilka hinder har ni mött på vägen? Hur har ni hanterat detta?

Har du stött på något annat företag som arbetar för samma sak som ni?

Vad har ni för framtidsplaner för er organisation?

Intervju frivilligorganisationer

Berätta lite om er organisation? – vilka brukare riktar sig er organisation till?

Hur länge har du arbetat här?

Hur kom det sig att du började arbeta för den här organisationen?

Vad har du för arbetsuppgifter?

Hur arbetar er organisation med matutskänkning idag till era ”brukare”?

Hur finansieras den maten er verksamhet erbjuder?

Hur mycket kostar ett mål mat för brukarna?

Livsmedelsbutiker idag slänger stora mängder av bruklig mat som har skönhetsfläckar eller kort utgångsdatum. Vad tänker ni om det?

Det finns individer i samhället som container dyker/dumpstrar. På vilket sätt har ni tidigare stött på det här fenomenet? – Vad tänker du om det?

Det finns ett företag som bedrivs i Göteborg som arbetar med att förmedla överflödiga livsmedel och produkter från bland annat 7eleven till organisationer som stödjer behövande individer.

Vilka liknande samarbeten känner ni till/är med i?

Hur tänker ni om det? Hur ser ni på möjligheten att i samarbete med livsmedelsbutiker ta tillvara på mat som de inte kan sälja?

Hur skulle detta kunna realiseras?

Vilka fördelar skulle den typen av samarbete medföra för er som organisation och för era brukare?

Vilka hinder kan ni se med ett sådant här samarbete?

Med fokus på ett sådant här samarbete, om du fick drömma och tänka fritt, hur skulle det då se ut?

Vad vill du tillägga förutom det som redan har sagts? – berätta gärna om det är någon aspekt som inte har tagits upp – vad finns det mer som vi borde veta om detta?